БІБЛІОТЕЧНИЙ ЖУРНАЛ.

-:-:-:-:-:-

Орган співробітників

Всенародньої Бібліотеки України

при У.А.Н.

Ч. 6-7.

....

Київ, 1925 р.

Видруковано в Жовтні на машинці

в 5-ти примірниках.

З М І С Т.

I.

II.

- : - : - : - : - : -

БІБЛІОТЕЧНИЙ
ЖУРНАЛ.

Орган співробітників Всенародньої Бібліотеки України при Всеукраїн. Академії Наук.

ч. 6-7.

-:-

С. Р - ий.

Де-кілька статистичних спостережінь про рух стародруків церковної печаті українських видань на Чернігівщині.

/З нагоди юбилейної виставки стародруків/.

Коли я на виставці УНІК -у / Березень 1925 р./ милувався нашими стародрукованими скарбами, цими писанками з життя України, я пригадав, що у мене мається невеличкий статистичний огляд з цієї галузі нашого минулого.

Цікавлячись благодійною що до церков та манастирів діяльністю вищих шарів населення старої України, яка виявилась в архітектурнім, різбярськім, сніцарськім, мальовничім мистецтві, в офірах різних речей культу, я побіч зачіпав і питання про працю друкарень і рух стародруків, оскільки це можливо було уявити на підставі лише - "Історично-статистичного опису Чернігівської єпархії" архієпископа Філарета. Тому статистичний огляд мій обмежується виключно Чернігівщиною.

Де-кілька слів з приводу цього твору арх. Філарета. У ньому досліджено більш чи менш повно історію 334 сел та містечок Чернігівщини, 15 повітових міст, 11 зачинених та 12 існувавших манастирів. Матеріялу статистичного - сила, і як одкинути де-яку неуважність в обробці матеріялу історичного, ніхто не заперечить, що твір цей має важливе значіння навіть і в наші часи.

Відомости про стародруки тутечки досить повні, хоча з де-яких парафій їх мабуть зовсім не було надіслано до редакції "Опису"..,

бо инакше не можна виясити собі прогалину в такій праці і припущення , що "може як раз тамечки і не було стародруків" - не має рації.

Взагалі цій нехватці не слід, на нашу думку, надавати особливого значіння: в такій галузі культури як книжка та її існування, перебування, рух - відносність майже необмежена.

З приводу руху книжок у нас встаровину треба зауважити, що загальні бурхливі умови життя тієї доби / довгі війни, наїзди-наскоки ворогів - турків, татарів, ляхів, москалів/ відбивались занадто негативно і на книзі, що все ж таки була дивовижою, переховувалась переважно по церквах, братствах, де у кого з військової старшини x/, по книгозбірнях церковних діячів xx/ , цих представників тодішньої освіти. Рукописи перше, книги потім, з"являлись встаровину по-волі, пересувались з одного місця на друге, нівечились, зникали иноді несподівано, раптом...

"На протязі трьох днів грабували xxx/ Поділ і Гору, Софію і Десятину Богородицю, церкви палили, мешканців забивали, жінок брали в полон. Захопили силу майна, церковних ікон, к н и ж о к, апаратів / ризи, епітрахіль/, дзвонів. Запалено було і Печерського манастиря, але Бог за молитви Богородиці захистив його. Скрізь по Київу сум нерозважний, сльози невпинні"...

Це один малюнок старовини.

... У році 1660-му один з пустельних манастирів України скаржився, що "військові Московські, пограбувавши обитель, одвезли до Москви дзвони і всі книжки церковні й учительні"...Року 1669-го таку ж скаргу склали мешканці Ніжена і не дурно §16

---

x/ "Діаріуш" Н.Д.Ханенка свідчить про інтересну його книгозбірню

xx/ "Книги мої, скарб мій неоцінний, цим тестаментом легую Назарету Богородичному Ніженському"..../ З духовниці митр. Стефана Яворського 1721-го року/.

xxx/ Північні князі, на чолі з Андрієм Боголюбським, в 1169-му році.

Глухівських пунктів / 6-го березня 1669-го року/ говорить про заміну дзвонів, апаратів, книжок та иншого майна, що пограбували на Вкраїні москалі.

Не дивно, що урядові Московії инколи доводилось надсилати по городах укази про скупчення таких книжок, щоб повернути їх туди, де їх було пограбованоx/.

Далі. Книзі загрожувала постійна небезпека од пожеж. Пожежі зчаста нищили майже до щенту міста і села з їх оселями, крамницями, церквами. По нашим літописам Самовидця, Грабянки, по мемуарам Марковича або по "Діаріушу" Ханенка можна переконатись в прикрих наслідках цього стихійного явища.

"1677-го року, 17-го травня, в четвер", свідчить Самовидець, "погоріли у Стародубі величезні будівлі чотирьох церков Божих з усією красою їх, якою вславлені були по всій Україні яко по писанню ікон, тако і по дзвону колокольному"....

У році 1693-му "вигоріла Борзна з церквами Божими, всі к н и ж к и погоріли в церкві св. Тройці"... Церкву цю потім було відбудовано і вона знов згоріла в році 1811-му " з усіма паперами і к н и ж к а м и"...

"У місті всі церкви і манастир згоріли".... читаємо про пожежу 23-го травня 1748-го року в Глухові.

1738-го року пожежа в Гамаліевському жіночому манастирі, 1756-го року згорів манастир жіночий у Ніжені.

Пригадаємо страшенні пожежі 1780 і 1811 р.р. у Київі.

Безліч....

Стародрукові нашому чинило перешкоду також майже постійне втручання в українські церковні справи уряду Московії. Додержуючись заповзятого погляду на Вкраїну яко на край католицький, еретицький, вища церковна влада Московії, за допомогою держави, старанно винищувала - особливо за часів царату, починаючи з Петра І-го - наші друковані скарби. Можна пригадати, як скрізь по Чер-

---

x/ К. Харлампович. "Південно-руський вплив на великоруське церковне життя". Стор. 436-437.

xx/ Я. Маркович. "Денні мемуари" II - 263, 269.

нігівщині в р.р. 70-х XIX в. вишукували благочинні підозрілі требники Петра Могили з метою їх конфіскації. Ось чому не дивно, що знайти зараз такого требника по церквах Чернігівщини дуже трудно, хіба лише тамечки, де його крадькома, таючись, переховали старі батюшки або де батюшка був людиною впливовою і міг сподіватись пробачення за це "невчасне виявлення" еретицького требника.x/

Як що пригадаємо нашу байдужість, цю часткову галузь широкого словенського анархізму, да це майже загальну неосвіченість - бідолашна доля стародруків на Україні стане цілком зрозумілою.

....."В библиотеке обители в прежнее время много было книг латинских и польских. Польские книги все растеряны, латинские и то уже немногие переданы в кафедральную библиотеку"....

.... "По описи монастыря 1748 года видно, что в библиотеке его было тогда, кроме богослужебных книг, на русском, латинском и славянском языках до 116 сочинений печатных и пись-

---

x/Винищування еретицтва з творів України почалось ще з відомого прилюдного автодафе на площі Москви, де було спалено 4-го грудня 1627-го року "Учительне Євангеліє" /60 примірників/ Кир. Транкв. Ставровецького. Указів вищої церковної влади про заборону до вжитку тих чи инших з богослужбових наших стародруків можна привести де-кілька; нагадаємо про один від 1 вересня 1735р., на підставі якого од парафій м. Борзни було відібрано всі стародруки Віленські та Львівські. Звичайно, Україна, як то кажуть, з цього боку не була перша, не була й остання..."Починаючи з 1905-го року на сторінках "С.-Петербургских Ведомостей" відомий каноніст Н.Дурново вмістив цілу низку інтересних начерків про утиски владою слова Божого на національних мовах. І ось що оповідав він нам про край "необмежених можливостей". За згодою, звичайно, царя Миколи 1-го мін.внутр.справ, як не зраджує мені память, в 30-х р.р., спорудило спеціяльну експедицію до Бесарабії з метою відібрання церковно-богослужбових книжок на молдавській мові з численних старих манастирів і взагалі з церков Молдавії, що її недавно було прилучено до Московії. Експедиції нащастило...де-кілька возів страшенних книжок було привезено в Москву, дрібненько покришено, вкинуто у казани і зварено на площі Москви....
Інтересний начерк цей був уміщений між р.р. 1906-1912, саме в добу реакції після "весни" 1905-го року. На жаль, у Київі цього часопису не можна дістати зовсім, а мій власний примірник страчений. Але ж факт залишається фактом.
Мимоволі пригадується, що цю заборону підозрілих стародруків упережав указ Синоду, де заборонялось також і читання по церквах молитов з "національним акцентом і місцевою вимовою" /1862-го року/.

.... "менинхф на польком языке 40 сочинений. Из печатных славянеских книг самые замечательные: служебник Краковский, библия печати Острожской, камень Верн. Рукописные книги - Студит, Василий Великий, Псалтирь, Устав, Парамийник, Кроники, Сборник с житиями святых, Дезидериуш о Синайской горе и пр."....

Це - два тільки коротеньких витяги з опису старих манастирів на Чернігівшині / Миколаївського Батуринського і Спаського Максаковського/.

.... "Куда все это девалось?" сумно запитує лиху минулість автор опису.

Дійсно, куди це все поділось....

Habent sua fata libelli. І треба дивуватись, як ми ще таку спадщину стародрукарську маємо.

Де-кілька зауваг до наших карток.

Ч. І. З стародруків більш за все знаходимо Євангелій - 220. Необхідна приналежність жадної церкви. Під час богослужения вживається не зчаста, на де-кілька хвилин, тому не так псується, як який-небудь часослов або псалтирь. Молитовники і правильники, звичайно, у кожного пан- отця були власні, як і дрібного розміру требники - похватні, зручні на требовиконанні. Обмежена кількість їх, між иншим, пояснюється зазначеним раніш переслідуванням требників П. Могили. Що до квітневих тріодій та антологій /"Квітословів"/, то вони, яко присвячені Великодню, Вшестю, Тройці, святам весняним, радісним,- більш на себе звертали уваги під час виконання їх по друкарнях, тому, може, вони і кращими визерунками оздоблені, мають гарні перші сторінки, якось загальний вигляд їх ніби більш ошатний. Біблій, гадаємо, взагалі друковано в старі часи обмаль, в ужитку церкви вони майже зовсім непотрібні, ось через що їх скоріш можна знайти по приватних книгозбірнях того часу, ніж по церквах.

Ч. 2. По кількости вироблених стародруків перше місце, з'вичайно, належатиме Києву, цьому "Сионові, звідки закон з

освітою вийшов", як казали тодішні наші письменники, "Єрусалимові другому, оселі Божій, матері церков і градов"....
Далі іде Львів, потім Чернігів, Новгородок Сіверський і по за ними уже Вільно, Могилів. Стародруки Литви та Білої Руси мали свою сталу територію і досягали на Чернігівщину тільки инколи і в кількості обмеженій.

Ч.3. Росподіл виробництва по друкарнях в сторіччях XVII-XVIII - му по чотирьох значних містах України /Київ, Львів, Чернігів, Новгородок Сіверський/ свідчить про значне зменшення кількости книжок Львівського друку в сторіччі XVIII-му. Київ переважив його. Гадаемо, що це не випадковий факт і зрозуміти його можна звернувши увагу на тодішній політично-економічний стан Польщі, держави Габзбургів, України і Московії.

Ч.4. На кінець XVI-го сторіччя і першу чверть XVII-го упадае обмаль стародруків - 11 тільки.

По церквах старої Чернігівщини арх. Філарет зазначае також і де-кілька книжок рукописних. Це в більшості Євангелії, октоїхи, ірмолої з нотами. Мабуть ці останні варті були уваги дослідувача в галузі старого нашого співу церковного. Напевне зараз їх уже й сліду не мае.

Що до руху стародруків з Московії, точніш з самої Москви, то він мало був помітний на території старої Чернігівщини - чи набереться згідно з "Описом", цих стародруків тут до двох сотень. Течія ця, слід зауважити, пройняла переважно білоруську /північну/ частину Чернігівщини - повіти Новозибковський, Мглинський, Суразький та Стародубовський / сучасна Гомельська губерня.

-:-:-:-:-

Місце друку й видання.	Назва.	Розподіл по віках. XVI.	XVII.	XVIII.	Загальна кількість.
ВІЛЬНО.	Євангелій	-	9	-	
	Служобників	-	2	-	
	Учительних книжок	-	2	-	
	разом	-	13	-	13
ГРОДНО.	Псалтирів	-	-	1	
	Учительних книжок	-	-	1	
	разом	-	-	2	2
КИЇВ.	Акафісників	-	5	6	
	Апостолів	-	20	25	
	Біблій	-	-	-	
	Євангелій	-	40	48	
	Ірмолоїв	-	-	-	
	Міній загальних	-	14	13	
	Міній на свята	-	1	1	
	Молитовників	-	1	1	
	Октоїхів	-	15	15	
	Павечерників	-	1	2	
	Правильників	-	-	-	
	Псалтирів	-	5	10	
	Служобників	-	23	38	
	Типіконів	-	-	2	
	Требників	-	32	10	
	Тріодей квітневих з антологіонами	-	20	41	
	Тріодей постових	-	32	29	
	Учительних книжок різних	-	36	12	
	Часословів	-	3	14	
	разом	-	248	267	515
КЛИНЦІ /посад на Чернігівщині, зараз Гомельської губ.. Осередок старовірів та єдиновірців/.	Учительних книжок	-	-	1	
	разом	-	-	1	1
КУТЕЇНСЬКИЙ Манастир/Біла Русь, біля Орші/.	Учительних книжок	-	-	3	
	разом	-	-	3	3
ЛЬВІВ.	Акафісників	-	-	1	
	Апостолів	-	11	-	
	Біблій	-	-	-	
	Євангелій	-	105	1	
	Ірмолоїв	-	-	1	
	Міній загальних	-	-	-	
	Міній на свята	-	-	-	
	Молитовників	-	-	-	
	Октоїхів	-	9	2	
	Павечерників	-	-	-	
	Правильників	-	-	-	
	Псалтирів	-	1	-	
	Служобників	-	8	1	
	Типіконів	-	-	-	
	Требників	-	9	1	
	Тріодей квітневих з антологіонами	-	49	-	

Місце друку й видання.	Назва.	Росподіл по віках. XVI.	XVII.	XVIII.	Загальна кількість.
ЛЬВІВ.	Тріодей постових	-	12	1	
	Учительних книжок	-	2	-	
	Часословів	-	-	-	
	разом	-	206	8	214
МОГИЛІВ.	Апостолів	-	1	-	
	Октоїхів	-	-	2	
	Псалтирів	-	2	2	
	Учительних книжок	-	-	1	
	Часословів	-	-	1	
	разом	-	3	6	9
НОВГОРОД-СІВЕРСЬКИЙ.	Тріодей квітневих з антологіонами	-	24	-	
	Тріодей постових	-	1	-	
	разом	-	25	-	25
ОСТРОГ.	Біблій	1/1581 р/	-	-	
	Учительних книжок /Шестоднев Василия Великого/.	1/1594 р/	-	-	
	разом	2	-	-	2
ПОЧАІВ.	Октоїхів	-	-	1	
	Требників	-	-	1	
	разом	-	-	2	2
ЧЕРНИГІВ.	Акафісників	-	-	4	
	Апостолів	-	1	1	
	Ірмолоїв	-	-	1	
	Октоїхів	-	2	3	
	Правильників	-	-	1	
	Псалтирів	-	-	1	
	Служобників	-	-	15	
	Требників	-	-	2	
	Тріодей квітневих з антологіонами	-	36	1	
	Тріодей постових	-	6	-	
	Учительних книжок	-	3	12	
	Часословів	-	-	1	
	разом	-	48	42	90
					878
	Сумнівних богослужбових				45
	" учительних				11
	Загальний підсумок				932

Назва творів друку за абеткою.	Кількість.	Росподіл по сторіччях. XVI.	XVII.	XVIII.	Сумнівні:	Загаль на кількь.
Акафісників	16	-	5	11	-	
Апостолів	61	-	33	26	2	
Біблій	1	1	-	-	-	
Євангелій	220	-	154	49	17	
Ірмолоїв	2	-	-	2	-	
Міній загальних	27	-	14	13 /	—	
Міній на свята	2	-	1	1 /		
Міній сумнівних	3	-	-	-	3	
Молитовників	2	-	1	1	-	
Октоїхів	52	-	26	23	3	
Павечерників	3	-	1	2	-	
Правильників	1	-	-	1	-	
Псалтирів	24	-	8	14	2	
Служобників	89	-	33	54	2	
Типіконів	2	-	-	2	-	
Требників	59	-	41	14	4	
Тріодей квітневих з антологіонами	183	-	129	42	12	
Тріодей постових	81	-	51	30	-	
Учительних книжок різних	85	1	43	30	11	
Часословів	19	-	3	16	-	
Загальна кількість	932 Разом	2	543	331	56	932

- : - : - : - : - : -

Найстаріші книжки такі:	Назва.		Місце друку	Рік.
	Біблія	1	Остр. друку	1581 р.
	Шестоднев	1	" "	1594
	Євангелій	2	Віленськ. Др.	1600
	Тр. квітн.	1	Київськ. Др.	1600
	Євангелій	1	Львівськ. др.	1605
	Учит. Єванг.	2	В Єв"ю	1616
	Служобн.	2	Віленськ. Др.	1617
	Псалтир.	1	Київськ. Др.	1617

- : - : - : - : - : - : - : - : -

М.Ясинський.

До питання про сконцентрування й поширення українознавчої бази в роботі В. Б. У.

Всенародня Бібліотека в своїй українознавчій галузі поступово переходить до систематичної й плянової роботи, але поки що тільки в загальних лініях ми можемо констатувати і плян і систему. Що ж до пляновости в деталях, в їх послідовности, в охваті всіх моментів, що повинні зміцнити нашу базу і удосконалити форми нашої українознавчої активности - ми ще далеко від бажаних успіхів. Візьмімо основні наші українознавчі функції: докомплектовування й поповнення наших фондів, популяризацію українознавчої літератури, справочну роботу й теоретичне студіювання прінціпів і форм нашої українознавчої роботи. Загальні лінії ми установили, регулюємо з ясною перспективою виконання наших чергових завдань, поступово поширюємо маштаб роботи, але деталів опанувати ми не можемо. Принаймні до останнього часу ми просто не мали для цього фізичної змоги. Ми маємо значну кількість на Україні Радянській і по за її межами окремих особ і установ, з якими листуємось, одержуємо від них часом по кілька сот примірників друкованих матеріялів місцевого походження й значіння, а то й загального українознавчого,- але, ні наші представники на місцях, ні ми самі не знаємо точно, яку літературу ми вже маємо, а чого нам бракує.

В самій В.Б.У. ми маємо українознавчий матеріял по різних складових частинах В.Б.У.: в бібліотеках кол.Духовної Академії, 1-ої Гімназії, Колегії П.Галагана. Через це ми не завжди задовольняємо читача, хоч і маємо потрібну для нього книжку. Це буває дуже рідко, але ж буває. Головне те, що ми витрачаємо час на відшукування, не маючи єдиного українознавчого осередку.

Оскільки поповнення й докоплектовування - то є першочергова функція, що облегчить В.Б-ці стати центральною українознавчою бібліотекою України, оскільки ми вважаємо за невідкладне,

щоб В.Б.У. вжила певних заходів для вирівняння в найближчий час свого робочого фронта іменно на цьому участкові.

Потрібно в першу чергу звірити каталоги бібліотек "Галагага" й "І-ї гімназії" з каталогом від. Ucrainica й ті українознавчі книжки, котрих не має відділ, взяти до відділу, опрацювати заново й картки влити до каталога від. Ucr. і до зводного абеткового цілої бібліотеки. Перевести також звірку каталогів бібліотеки кол. Дух.Академії й на ті українознавчі книжки цієї бібліотеки, яких не має від. Ucrainica , написати картки й влити їх в каталог від. Ucrainica і в зводний абетковий. Таку ж роботу перевести з манастирськими бібліотеками, що належать до В.Б.У. Після цього роспочати систематичну звірку всих існуючих українознавчих бібліографичних покажчиків з каталогами В.Б.У. / зводний абетковий/ і на всі ті українознавчі друки, яких В.Б.У. не має, складати картотеку -desiderata . Тільки утворивши таку картотеку, В.Б.У. зможе роспочати плянову роботу поповнення своїх фондів і систематично докомплектовувати їх.

Від такої картотеки В.Б.У. буде мати ще й другу значну користь Тепер В.Б.У. задовольняє своїх читачів з тих фондів,що сама має. Потреба використовувати фонди инших бібліотек Київа, принаймні академичні бібліотеки і в першу чергу бібліотеки УАН, відчувається гостро вже давно. В.Б.У. через секцію академ.-бібліотек Київа провела свій проект колективного абонемента між академ.бібліотеками; але, хоч цей проект був принятий бібліотеками,- зреалізувати його трудно, бо, принаймні, В.Б.У. не знає що з того, чого їй бракує, є в бібліотеках Київських Вузів. Маючи згадану картотеку- - desiderata , В.Б.У. могла б звірити свої desiderata з каталогами Київських бібліотек, і таким шляхом придбати першорядної ваги справочний матеріял, який допоміг би і в її роботі з читачем, особливо науковим, і в виставочній роботі і в роботі бібліографичній. Слід нагадати також і про те значіння, яке мала б така поінформованість В.Б.У. для науково-досвідчої роботи членів Інституту Наукового Бібліотекознавства, в якому значна частина робочих плянів має певний українознавчий ухил.

Такий перспективний плян підготовчої стадії з цілого процесу українознавчої роботи Всенародньої Бібліотеки.

Для прискорення роботи в цій стадії потрібно, щоб за її виконання відповідала спеціяльна особа, якій слід доручити роботу й допомогати всім апаратом відділу Ucrainica. Намічена нами робота з початку й до кінця, хоч би як ми її організували всеж вимагає певного і досить значного часу. Але потреб життя й вимог до В.Б.У. не можна відсунути до часу закінчення пляново організованої роботи, хоч би як ми хотіли цього. Науковий читач українознавчої літератури йде від нас часто незадоволений, бо ми не маємо часом не тільки повних комплектів старих видань, ми не маємо багатьох видань часу революції, ми не маємо найновіших видань. Причини не так легко усунути, як ми вже з'ясовували. Що до найновішої літератури, то тут причини теж часом по за межами нашого успішного впливу.

Звідки ж Всенародній Бібліотеці чекати першої допомоги? Де в чім, особливо, що до літератури старіших видань могла б допомогти Всенародній Бібліотеці Академія Наук. Науковий читач примушує нас піднести питання про регулярне використовування В.Б-ою.У. українознавчих книжкових фондів У.А.Н. Як передбачається, в скорому часі при від. Ucrainica буде функціонувати спеціяльна наукова читальня. Встала потреба задовольняти вимоги читачів цієї читальні не одними фондами В.Б.У., а по можливости фондами Київа, а то й цілої України. Ми маємо всі підстави сподіватись, що УАН перша допоможе В.Б.У. організувати свою українознавчу наукову читальню. Потрібно тільки, щоб УАН згодилась на колективний абонемент. В.Б.У. звірить каталоги бібліотек УАН з своїми, складе зашифровану картотеку на книжки бібліотек УАН, яких сама не має і після цього за певною відповідальністю потрібні читачам книжки на який-сь час могли б передаватись з бібліотек УАН до від. Ucrainica В.Б.У. Це були б перші кроки наміченої нами роботи В.Б.У., що до утворення зашифрованої українознавчої картотеки - desiderata. Да-

лі робота могла б захопити поступово всі бібліотеки Києва й ин. Так намічається потреба другого відповідального співробітника від Ucrainica . Коли перший буде переводити звірку існуючих українознавчих покажчиків і установлювати desiderata для В.Б.У., то другий буде установлювати - в яких бібліотеках Києва й инших мається те, чого бракує В.Б-ці. . . . .

З намічених нами на початку статті основних українознавчих функцій В.Б.У. - успіх перших трьох: комплектування, популяризації й справочної роботи органично звязаний з підготовчою роботою по з"ясуванню фондів самої Всенародньої Бібліотеки й бібліотек Києва. Нами досить це підкреслено.

Ми вважаємо своєчасним підкреслити товаришам ще один момент в нашій роботі - цю останню з згаданих мною функцій В.Б.У. Ми маємо на увазі науково-дослідчу українознавчу роботу. До цього часу група співробітників В.Б.У. і доволі значна, студіює теоретичні й практичні питання бібліотечного українознавства. З"ясовується природа окремих українознавчих понять, їх обсяг і межі, обговорюються форми краєзнавчої роботи в бібліотеках, друкуються в ріжних часописах статті про краєзнавчі завдання бібліотек, шляхи краєзнавчої роботи, розпочинаються в пресі ж діскусії на ті ж краєзнавчі бібліотечні теми, підносяться питання про де-які моменти з книжкової культури і т.ин. Без сумніву маштаб і цієї роботи В.Б.У. все буде поширюватись. Чи не прийшов час поставити й тут, в цій ділянці, питання про поширення бази для цієї роботи за рахунок инших академичних бібліотек Києва? Ми повинні погодитись, про яку базу йде мова. Коли будуть відбуватись засідання Інституту Наук.Бібліотекознавства, чи провадитимуться бібліотечні курси, ми певні, що будуть присутні бібліотекарі акад.бібліотек Києва. На конференції, на який-сь лекції, що буде зачитана прилюдно про бібліотечні справи, бібліотекарі Києва теж будуть. Аудиторія завжди буде. Ми ж шукаємо активної бази. Ми вважаємо, що науково-дослідчою роботою В.Б.У. потрібно покликати бібліотекарів Києва до активної українознавчої роботи в своїх бібліотека

Коли б ми намічали перші кроки в цьому напрямку, ми б запропонували бібліотекарям Києва розпочати з"ясування україназнавчої літератури в своїх бібліотеках й утворити відповідну картотеку. В де-яких бібліотеках це вже робиться. Бібліотеки І.Н.О. й К.П.Н.Г-у утворили таку картотеку. Друга стадія, як і третя і ин. ті ж, що й для В.Б.У., себ-то: комплектування, популярізація, справочна робота і робота науково-дослідча. Очевидно, організація українознавчої роботи в бібліотеках Києва, принаймні в академичних, потрібує спеціяльного колективного обміркования. Потрібно, щоб В.Б.У. через Секцію академ.- б-ів й через Інститут Наук. Бібліотекознавства порушила питання про таку організацію, розробила плян роботи й винесла на конференцію академ. бібліотекарів Києва.

Для нас не підлягає сумніву також і те, що для підготовки академ.- бібліотекарів Києва до активної українознавчої роботи разом з В.Б.У. потрібна друкована спеціяльна література. В.Б.У. повинна прискорити свою видавничу роботу.

- : - : - : - : - : -

В.Козловський.

Транскрипція українських власних імен латиницею.

В практиці наукових установ нерідкі випадки, коли доводиться транскрибувати українські власні імена - прізвища і географічні назви - латиницею, тому що наукові твори пишуться і видаються чужими мовами, або до твору, писаного по українськи чи по російськи, додається резюме на одній із чужих мов, або, і це найчастіші випадки, науковий твір, поруч із титулом на українській мові, має також чужомовний заголовок. Особливе значіння має транскрипція наших імен в бібліотечних каталогах та

в бібліографічних покажчиках. Щоби переконатись у тім, рекомендуємо переглянути каталог чужомовних творів по Зоології у Всенародній Бібліотеці та бібліографічні покажчики до Zentralblatt für Bibliothekswesen, в рідкім числі котрого не попадаються згадки про російську та українську літературу. Бібліограф і бібліотекар не можуть бути рівнодушні до того, що той самий автор, виступаючи перед закордонним світом, рекомендується то як Sserhy Olexandrowytsch Jefremow, то як Serge Jefremoff, або вкінці Sergej Aleksandrowič Efremow. І таких прикладів можливих транскрипцій можна навести безліч. Тож просимо уявити собі клопіт бібліотекаря, котрому доводиться описувати і порядкувати чужомовні твори таких авторів, як Тутківський, Грушевський, Вотчал і т.п. Інструкція каталографії наказує йому: 1. Збірати всі твори того самого автора в однім місці, т.з. під одною формою прізвища, і 2. поступати при тім строго формально, т.з. триматися тої форми, в якій прізвище подано на книжці. Тут відразу виникає коллізія, бо ми знайдемо форми: Tutkiwskyj i Toutkivsky, Hruschewskyj i Grouchevsky, Wottschal i Vottchal. Думаємо, що після цих прикладів наші трудности зрозуміє навіть чоловік, зовсім не посвячений в бібліографічну та бібліотечну техніку.

А що ми бачимо в дійсності?- Наші автори і видавництва, не рахуючись з правилами бібліографії і, як ми постараємося довести, нехтуючи також вимоги філології, звичайно стараються транскрибувати власні імена так, щоби облегчити чужинцеві більш-менш правильну вимову, а через те і виходить, що те саме імя з"являється в ріжній формі, в залежности від мови твору. Та на жаль на цім ще не кінець біди, бо навіть такі поважні видавництва, як ГИЗ РФС.Ф.С.Р. допускають незрозумілі прямо таки помилки і недогляди. Напр., заголовок англійської редакції твору : А.Бенуа и Сергей Эрнст. Остроумова- Лебедева. ГИЗ. Москва-Ленинград. 1924 - має таку форму: A. Benois and Sergey Ernst. Ostraoomowa-Ljebedeva. Досить елементарного знання англійської мови, щоби викрити тут і непослідовність, бо треба було би вже в обох випадках написа-

ти v , а не w , і помилка, як що прийняти, що автор перекладу хотів облегчити англійцеві правильну вимову імени Сергей та прізвища Остроумова-Лебедева. А між тим треба зазначити, що англійський переклад тексту зроблено старанно і коректно.

Коли би ми захотіли переглянути в цім відношенні українські видання, то прийшли б до дуже сумних висновків. Недбала коректа нераз ще збільшує число помилок, а до того всього помічаємо в наших виданнях ще одну річ, котра вражає дуже неприємно - правда не чужинця, а українця - і котру нічим неможна оправдати: при транскрибованні ми беремо українські власні імена в російській їх формі, хоч часом це саме імя стоїть тут же поруч в своїй рідній шаті. Бачимо, як подають місцевиданья: Київ і рядом з ним: Kieff. Ми мусимо настоювати на тім, щоби наші географічні назви ставали відомими в світі в їх правдивій формі, а не в перекрученім або зросійщенім, спольщенім і часом навіть згерманізованім вигляді, вроді: Казатін, Фастов, Новоград-Волинскій, Пшемишль, Жулкев, Лемберг, Черновіци, замісць: Козятин, Хвастів, Звягель /дійсна назва Новоград-Волинска до 1793р./, Перемишль, Жовква, Львів, Чернівці.

Насамперед не думаємо, щоби з філологічного погляду можна було оправдати те, що ми намагаємося наближати транскрипцію наших імен до фонетики якоїсь чужої мови. Чи помагаємо ми цим способом справді чужинцям правильно вимовляти наші слова? В більшості випадків це чиста ілюзія. Як би ми не старалися допомогти способом транскрипції, а таки ніодин англієць, німець або француз не вимовить нам і приблизно правильно таких слів і сполучень звуків, як Савинський, Дзюбенко, Клименко. Наївно було би думати, що француз вимовить наше"г", німець або француз наші "дз, дж, сь, ть, нь", а англієць так і скаже: Тітов, а не: Тайтов, коли він говорить: Тайтанік, Айседора, а не: Тітанік, Ісідора. Таке фонетизовання могло би досягнути цілі тільки тоді, коли би ми рішилися уживати дуже складної системи знаків, як це, напр., роблять деякі підруч-

ники до науки чужих мов, вроді знаних Туссена і Лангеншайдта. Та по практично-друкарським умовам це прямо таки немислиме, а з філологичного погляду досягло би цілі тільки тоді, коли би ми приложили до твору правила і схему вимови наших знаків.

З того виходить, що установлячи спосіб транскрипції українських слів латинськими буквами, ми мусимо виходити із законів самої української, а не якоїсь иншої мови, приспособити латинську азбуку до наших потреб і до нашої фонетики. І тоді ми підемо тою самою дорогою, якою йшли в свій час поляки, чехи та инші славяне, коли заводили у себе письмо. Всякому відомо, як довелося їм змінити первісну латинську абетку, всякого рода додатковими знаками для того, щоби приспособити її до передачі славянських звуків. При цім нам не довелось би творити чогось зовсім нового, а досить було би піти за досвідом других і в значній мірі використати те, що вже зроблено, внісши у вироблені вже, як забачимо нижче, системи транскрипції деякі уточнення.

Тут слід згадати, що для деяких мов, як мертвих, напр., для санскрита і старо-єврейської мови, так і живих, як от японської - - прийнято строго усталену, одноманітну транскрипцію латинницею, так що наша ідея не уявляє собою чогось абсолютно нового. Та й для української мови не раз роблено спроби транскрипції латинницею, з яких, що правда, ні одна не мала успіху, може через те, що в тих спробах грали звичайно ролю мотиви політичні, в першу голову полонізаційні.

Таке усталення транскрипції українських власних імен і українських текстів взагалі значно облегчило би роботу бібліографів і бібліотекарів. У великім числі випадків відпала би значна наукова робота по установленню ідентичности тих авторів, котрих призвіща ми тепер транскрибуємо неоднаково. Робота ця вимагає справок по енциклопедичним та бібліографичним словникам, а також по спеціяльним бібліографіям, і для бездоганого її виконання треба мати фахово-літературне підготовання, особливо коли справа торкається старших авторів. Була би економія і в технічній роботі, бо

стали би непотрібними всякого роду відсилки, без котрих тепер ніяк неможна обійтися ні в покажчиках, ні в каталогах.

Як важною являється з бібліографичного погляду справа транскрипції кириличних, в тім числі також українських письмен, ми можемо судити по тому, що про це не забули творці Пруської і також Чеської каталографічних інструкцій, давши докладні і дуже подібні в основі та в деталях правила транскрипції з мов церковно-славянської, російської, болгарської та сербської. Правилами Пруської інструкції користуються не тільки німецькі бібліотеки, але й бібліографи і вкінці також учений світ взагалі. Для прикладу пошлемося на знаний науковий справочник Мінерву. Правила ці опираються на чеськім правописі і остільки мають за собою авторитет науковости та практичної придатности.

Очевидно, що перевівши через компетентні інстанції правила транскрипції українських текстів латиницею, ми мусітимемо додержуватися їх в бібліографічній, бібліотечній та науково-видавничій практиці, а тим способом поможемо нашим правилам завоювати з часом тверду міжнародну позицію.

- : - : - : - : - : - : - : -

М. Ясинський.

Бібліотеки й Архіви на Україні в їх краєзнавчій роботі по збіранню краєзнавчих друкованих матеріялів.

Ставити таке питання й освітлювати його слід для того, щоб в роботі бібліотек і архівів на Україні не було паралелізма, щоб краєзнавчі матеріяли не були розпорошені, щоб ці матеріяли, можна було нарешті зібрати комплектами й допомогти найлегче їх використовувати. Що до бібліотек, то завдання їх ясне: всі друковані матеріяли / друкарськими засобами/ краєзнавчого змісту й значіння /походження/ збіраються бібліотеками. Видання кол. земських установ, устави, звіти ріжних громад. та ин. організацій, збірники адміністративних роспоряджень, місцева преса

матеріяли біобібліографичного походження й значіння, матеріяли, що звязані з бібліотечним життям: інвентарі, записи вимог читачів, каталоги і т.д. - все це зосереджується в бібліотеках. Ніяких приписів влади тут не потрібно. Природа матеріялів опреділює їх місце, їх збереження й використання. Це матеріяли не індівідуального значіння, а масового видання. Вони й повинні бути передані до осередків масового використання - бібліотек.

Що збірають архіви? Фактично в архівах ми знаходимо і такі матеріяли, які повинно зосереджувати комплектами в бібліотеках. Тут і видання кол. земських установ, і календарі і багато иншого бібліотечного матеріялу.

А що повинні збірати архіви?

Ми не маємо вичерпуючої літератури, з якої могли б взяти пряму відповідь. Але в нашому розпорядженні є: 1/сборник декретов, циркуляров, инструкцій й распоряжений по архивному делу,-вип.1. м.1921г. і 2/инструкция по первоначальной разборке материалов произведенной Окрархами. Проглядаючи сборник і инструкцію ми нігде не зустрічаємо й натяку на які-сь матеріяли масового видання. Мова йде про акти, матеріяли, документи, діла, рукописи, малюнки, чертежі, пляни, мапи, діловодські книги; говориться про скріплення нитками, перев"язування, вкладання в папки. В инструкції знаходимо й де-які загальні опреділення того матеріялу, з яким архіви мають діло. Це "совокупность архивних материалов, созданная исключительно с чисто практическими делопроизводственными потребностями текущего характера." "Делопроизводственные потребности данного момента" - от критерій для розподілу матеріялів. Такі "потребности" не викликають масових видань. Це матеріяли, які мають актуальне значіння для певної установи на протязі певного часу, а потім "поступают в архив". Ще раз нагадуємо, що тема, яку ми порушили, потрібує більш докладного освітлення, але ж із короткого ознайомлення з справою можна зробити без помилки такий важливий висновок: всі друковані матеріяли й твори, які видано для масового вжитку, плюс всі без винятку матеріяли бібліотечні,

повинні в першу чергу з"осереджуватись в бібліотеках, а в архіви можуть бути передані в другу чергу і допомагати в архівній роботі як справочники.

Всі матеріяли, які не видавались масово й не призначались для масового вжитку, за виключенням тих, що йдуть до рукописних відділів бібліотек /див. Бібліот. Ж. ч:2-3, ст. І. П. Житецького/ - повинні з"осереджуватись в архівах.

Ми підносимо питання про розмежування бібліотек і архівів, що до з"осередження в комплектах перших примірників друкованих матеріялів масового видання, виходячи з потреб часу, коли доводиться рахуватись з обмеженою кількістю матеріялів. Потреба ж утворення комплектів залишається й ще гостріше відчувається після великих переміщень друкованих матеріялів під час революції. Отже наше бажання - викликати обмін думками серед наших товаришів, щоб можна було потім піднести це питання в органах преси загального вжитку. Ніяких певних і сталих адміністративних норм збірання й з"осередження друкованих матеріялів ми не маємо. Життя повинно виробити ці норми. Бажана навіть інціатива з боку В.Б.У., що до погодження інтересів Київ. архівів з одного боку, самої В.Б.У. - з другого, оскільки В.Б.У. є центр з"осередження краєзнавчих друкованих матеріялів на Україні.

- : - : - : - : - : -

В. Козловський.

Сотворення бібліографічного апарата по бібліотекрзнавству.

/Товаришам під розвагу/.

Кожен, хто працює для цілей дослідчих, літературних чи й просто для удосконалення в бібліотечнім фаху, мусить почати із збірання літератури по тим питанням, що його обходять. Звичайно доводиться вибирати не тільки книжки чи окремі розділи з них,

але і статі із періодичних видань та збірників. Всякий знає, яка трудна ця робота, і особливо відповідальною стає вона тоді, коли ставиться завдання дати вичерпуючу бібліографію по даному питанню. Трудности збільшуються через те, що ми звичайно не маємо під руками хороших закордонних бібліографічних покажчиків книгознавчої та бібліотекознавчої літератури, а покажчиків найбільш близької та доступної нам російської літератури або зовсім нема, або їм можна закинути не-одну хибу що до повноти зібраного матеріялу, способу опрацьовання і методів систематизації.

Всі ці недогоди приводять до того, що чоловік, котрий береться за опрацьовання якоїсь теми, починає з бібліографії. Однак рідко хто з нас закріплює результати своїх бібліографічних дослідів в такій формі, щоби ними міг користуватися в будучині хоч би сам автор, не говорячи вже про когось другого. Замітки бувають звичайно неточні, неповні, призначають їх виключно для потреб моменту, а в результаті пропадає не раз дуже цінний матеріял, на збирання котрого до того всього потрачено чимало часу і труду.

Нам думається, що кожному із нас слід було би не жалувати невеликої розмірно додаткової праці для того, щоби робити більш точні і вповні читні записи, і віддавати їх для збереження хоч би нашому Кабінетові бібліотекознавства або Науковому Інститутові бібліотекознавства. Від того виграв би нераз сам автор такої бібліографії, як що він не звик зберігати своїх записів, виграли би безумовно ті, кому в будучім довелось би займатись тим самим питанням, і вкінці це дало би велику користь Кабінетові бібліотекознавства, бо він зібрав би таким способом, майже без всякого власного вкладу, цінний бібліографічний матеріял. Ця бібліографія придалась би вкінці не одній тільки В.Б.У., котра як раз повинна йти до того, щоби стати центром бібліотечної організації для Київа і цілої України.

Коли би частина товаришів одобрила цей наш план, то лишалось би тільки обміркувати деякі питання організаційного і технічного характеру, бо це необхідне для того, щоби забезпечити додержання певних одноманітних правил і потрібну планомірність.

Ми не закриваємо очей на те, що з деяких випадках автори не бажають оголошувати використаних джерел по причинам, часом вповні оправданим; думаємо одпак, що такі випадки будуть у нас розмірно рідкі. А як-що так, то при тій великій і многосторонній роботі, яка стоїть перед В.Б.У., ми в розмірно короткім часі зможемо зібрати досить показний бібліографічний апарат в галузях книгознавства і нашої властивої области бібліотекознавства. Коли ж хтось закинув би нам, що запропонований нами план сильно відбиває кустарщиною і що цею дорогою ми не дійдемо до поставленої цілі - сотворення бібліографічного апарата по бібліотекознавству, то на це відповімо: Сам собою наш план не є заклик до кустарщини; правда вона може закрастись до нас в організації виконання, а як раз цього ми і думаємо уникнути, запрошуючи до обмірковування способів виконання. Ілюзією було би думати, що переведення проекту дасть <u>все</u> ; але ж з другого боку треба уважати песимістами тих, хто не захоче признати, що здійснення нашого плану в силі заложити основу, на якій в будучім повстане українська бібліографія бібліотекознавства.

- : - : - : - : - : -: -

М.Сагарда.

<u>Відділ "Періодика".</u>

/ До основних ліній розмежування відділів В.Б.У./.

Щоб належне зрозуміти силу наведених принціпових підстав за-для визначення справжніх періодичних видань, спинімося на аналізі декларації Української Книжкової Палати, що її вміщено в №1 "Літопису Українського Друку", 1924р., стор.2. Українська Книжкова Палата хоче окреслити, що вона вважає за періодичні видання, і так висловлює свою думку: "Обсяг періодичних видань значно поширюється порівнюючи з попередньою бібліографічною практикою. До періодичних видань відносяться не лише газети й часописи постійного типу, але й праці ріжних Вчених

Товариств, періодичні обіжники, накази, протоколи й розпорядження, періодичні афіші, оголошення, листки, програми, нарешті, періодичні видання тимчасового "сезоного" типу /газети, присвячені певній кампанії, бюлетені з"їздів, програми гонок і т.инш./. Щорічники, календарі, альманахи, себ то видання, що не є періодичними в межах данного року, а також псевдоперіодичні видання /одноденні газети, одноденні журнали/ не включаються в число періодичних видань. Екстрені видання й спеціяльні включаються в періодичні видання, як частина комплекту за певний рік, навіть коли вони не з"єднані нумерацією з останніми виданнями. Неперіодичні додатки до періодичних видань, що мають свою власну назву, рахуються неперіодичними виданнями".- Отож Українська Книжкова Палата ясно зазначає, що вона расходиться з попередньою бібліографичною практикою і "значно поширює її", однак вона, з одного боку, не формулює "попередньої бібліографичної практики", з другого - не обгрунтовує і навіть не вияснює принціпів значного поширення її, а тільки категорично стверджує факт, що вона вважає за періодичні видання отаку друкарську продукцію. Коли ж придивитися до цієї декларації то в ній щось і непомітно певного принціпу, і майже кожне ствердження викликає серьйозне непорозуміння. Перш за все "праці ріжних Вчених Товариств" далеко не однотипні: між ними можуть бути й справжні періодичні видання, а можуть бути й серіяльні, або збірки матеріялів то що. Далі, періодичні обіжники, накази, протоколи й роспорядження, періодичні афіші, оголошення, листки, програми /програми гонок/ не мають рис періодичної преси, бо який же тут ідейний зміст, яка постійна організаційна робота редакції, яке наступництво і зв"язок чисел? Навпаки, неможливо викидати з періодичних видань по дивному принціпу: "не є періодичним в межах данного року", - хіба ж щорічники, календарі, альманахи видаються н в межах року і не починають або закінчують річний період? Крім того, і праці Вчених Товариств видаються иноді один раз на рік і навіть на два роки. Псевдоперіодичні видання - одноденні газети, одноденні журнали - не включаються в періодичні видання, а екстр

ні видання й спеціяльні №№, навіть коли вони не з"єднані нумерацією з основними виданнями, включаються в періодичні видання,- а по суті ці дві категорії видань мало одрізняються одна от одної. От і виходить, що такими деклараціями не можливо керуватися в справі організації відділу Періодики і саме через те, що тут не має ясно переведеного принціпу.

Необхідність ясного принціпу в бібліотеці вимагається і з другого боку: перед бібліотекою - читач, для якого вона і існує, і бібліотека повинна вжити всіх заходів, щоб він мав змогу як найскорше й найлегше розшукати потрібну йому книжку. Тому раніш є зазначено, що бібліотека, розподіляючи книжки по відділах, мусить звертати увагу й на психологію читача, цеб то підходити до розвязання питання так, щоб і читачеві було ясно, до якого відділу і чому однесено ту чи иншу книжку. Звичайно, що ми не маємо на меті ставити й вирішати складне питання про психологію читача / про яку тепер так багато пишуть і яка не дається піймати/. Ми беремо звичайного читача, що звертається щоденно до бібліотеки і хоче знайти потрібні йому книжки, і питаємо, чи подумає він шукати одноденну газету або одноденний журнал в иншому відділі крім "Періодики"? І навпаки, чи буде хто шукати у відділі "Періодики" афіші, програми гонок, протоколи засідань, відчити різних державних, громадських, професійних, комерційних і инш. установ? Правда, можна заперечити, що не слід особливо потурати отій психології і змішувати її з простісінькою недбайливістю або незвичкою серьйозно розбіратися в книжках, а треба призвичаювати читача до "наукової " постановки бібліотечної справи. Однак, як не буде сталого принціпу в розподілі книжок між відділами, такого принціпу, що був би і суто науковим і не перевертав би звичайних поглядів на справу, то ніякі оголошення з поясненнями не матимуть сили, хоч би їх висловлено було в найкатегоричнішій формі. Наслідок буде лише той, що читач візьме під сумнів науковість бібліотечних методів і уперто стоятиме в своєму нерозумінні їх.

Кінець-кінцем, не слід забувати ще про одну серьйозну частину бібліотечної роботи - карткографію і про те, що бібліотечна економика вимагає витрачати на опрацьовання як найменше сил і матеріялу, сполучаючи з цим ясність в карткографії. Відомо, що карткографія періодичних видань має значні особливості проти методів карткографії друків иншого типу, а тому конче потрібно , щоб до відділу "Періодика" поступали видання, які б вимагали одноманітної карткографії. Уявіть же собі, який вигляд мав би каталог відділу Періодики і скільки праці треба було б покласти на нього, коли б до цього відділу однести всі ті різнохарактерні видання, що їх зазначила в своїй декларації Українська Книжкова Палата. І ця сторона питання також апелює до тих сталих ознак, що їх подають нам зазначені принціпові міркування.

Як що зважити все, що висловлено нами, то висновок можна формулювати так:

До відділу Періодики належать:

1.Всі видання політичного, громадського, професійного, літературного, загально-наукового й спеціяльно-наукового, науково-популярного, офіційно-документального характеру, що виходять періодично за редакцією окремої особи або редакційної колегії і в своєму головному титулі або в підзаголовках мають спеціяльні ознаки газет та журналів, з назвами, які звичайно показують на періодичність / Газета, Бюлетень, Вісти, Вісник, Известия, Вестник, Листок, Літопис, Еженедельник, Обозрение, Архив і инші подібні і відповідні їм чужомовні/.

2.Додатки до газет та журналів, незалежно од того, чи вони мають одну назву з часописом, чи иншу, а/ коли вони мають нумерацію й календарну дату, однакову з часописом і б/коли вони мають свою окрему нумерацію і календарну дату, отже в своєму складі та взаємвідносинах чисел подібні до часописів і зовнішніми ознаками в титлах, а також і внутрішне зв"язані з ними.

<u>Примітка</u>. Додатки наукових, літературних, художніх, музичних і инш.творів, що в складі та змісті не виявляють ознак періодичности і зв"язані з часописом випадково / додатки - в премію - цілих збірок класичних і некласичних творів, оригінальних і в перекладах,

наукових праць, художніх альбомів, збірок музичних і инш./ до Періодики не належать.

3. Видання академій наук, наукових і літературних установ та товариств, вищих загальних та спеціяльних шкіл, біблістек, музеїв, галерей, лабораторій, обсерваторій, театрів і под., під назвами: "Праці", "Труды", "Известия", "Записки", "Чтения", "Збірник", і инш., котрі можуть не виявляти ясних і сталих зовнішніх ознак журналів, отже необхідно мають в собі момент періодичности, як органи названих установ в цілому, або їх постійних відділів чи секцій, які одбивають в собі постійну й регулярну діяльність їх і зазначаються по роках і частинах, або по томах за весь час існування інституції чи товариства.

Примітка. До відділу Періодики не належать: а/видання певної категорії документів та матеріялів / з відповідними вступними монографіями/, словників і инш., по суті обмеженого обсягу, хоч би й великого, що видаються комісіями або організаціями, тимчасового призначення, заснованими при існуючих наукових установах чи окремо, з певним завданням, що його визначено в назві Комісії, то-що, хоч би такі видання зазначалися по роках та частинах. Напр., Архив Юго-Западной России издаваемый Временной Комиссией для разбора древних актов.- Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической Комиссией.- Жерела до історії України - Руси - видання Археографичної Комісії Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові.
б/серії - видання, що не мають характерних ознак періодичної преси, виходять в невизначені терміни, окремими книжками, з яких кожен містить в собі одну або де-кілька закінчених праць, при чому послідова нумерація їх випадкова і є простісіньке зазначення кількости випусків. Напр., Збірник Исторично-Філологичного Відділу Української Академії Наук:
№1 - акад. Дм. Багалій, Нарис української історіографії. Т. I, вип. I /1923/,
№2 - проф. Теокт. Сушицький. Західньо-руські літописи, як пам"ятки літератури. I /1921/.
№3 - акад. А. Кримський. Історія Персії та її письменства. I: Як Персія, звойована арабами, відродилася політично /1923/.
№4 - Давній Київ: а/ В. Ернст. Контракти й контрактовий будинок у Київі /1924/ і далі.
в/ Літературно-художні збірники, як відомий "Сборник Знаніе" або Литературно-художественный Сборник "Недра", літературно-художні альманахи, що виходять в невизначені терміни і не мають ознак періодичности, як і серії. З українських видань можна вказати на "Складку" - альманах, що виходив в Харькові в кінці XIX в.

4. Щорічники, альманахи, які виходять щороку, календарі, різні періодичні справочники.

5. Збірники законодавчих актів / не "Своды"/, обіжники, накази й роспорядження державних, професійних, громадських і инш. установ, коли вони видаються в формі газет або журналів систематично, з певною періодичністю й під числами і з календарною датою.

6. Періодичні видання тимчасового "сезонного" типу, як газети та журнали, присвячені певній кампанії, періодичні видання/отже не протоколи та бюлетені з протоколами/ конгресів, з"їздів, конференцій, типу журналів або газет.

7. Одноденні газети та одноденні журнали.

Треба погодитися на те, що періодична преса, як і книжки, виявляють особливо в цей час, надзвичайну різноманітність і індивідуальність, а тому не можливо зовсім уникнути певного суб"єктивизму що до ясного визначення категорії періодичних видань; отже ця особливість їх не подає права поширювати обсяг їх безмежно -і - головне - безпідставно. Наше завдання по змозі обґрунтувати наукове розв"язання цієї важливої, на нашу думку, бібліотечної справи, а дальніше обміркування повинно уточнити формулювання пунктів, як що зазначені принціпи визнано буде за справедливі.

- : - : - : - : - : - :-::-

Дияківський

Про розміщення книжок в В.Б.У.

Зараз у нас в б-ці помічається великий рух книжок, який скоро може стати масовим. Загляньте в наші комори, і ви побачите, який потоп загрожує нашим полицям, а разом і каталогам. Він може зовсім затопити весь наш опрацьований фонд, захоплений ріжними течіями великого руху. Ознаки цього помітні й тепер. Вже й тепер тріщать і рвуться нерухомі звязки нашої рухомої системи. Вже й тепер нерухомо звязані топографичними числами книжки розкидані по рижних відділах б-ки / загальний, україніка, підручна б-ка, справочний відділ/. Вже й тепер на десятки одиниць скакають ті топографичні числа, що повинні йти без усякої перерви. А скоро вони скака-

тимуть на сотні одиниць, і ніякий біб. спец їх не спіймає. Поточні топографичні числа перетворяться в один springende Nummer, і наша "система" уявлятиме із себе якийсь дивний танок чисел. Не тільки про зручну, а й про будь-яку перевірку книжок нічого тоді й думать. І зараз це вже майже не можливо. І зараз під час перевірки треба мати на увазі до десятка ріжних списків /книжок жандарм.б-ки,- взятих з виставки до ucrainic"а,- одібраних до ucrainica дублетів, книжок підручної б-ки,- справочного відділу,- загублених та инш./. А скільки часу на це зайво витрачається, нехай скажуть ті, що працюють над абетковим каталогом...

Отже наша сучасна система розстановки книжок фактично стала зовсім безсистемною.

По суті у нас і не було строго витриманої системи, бо та механична, порядково-хронологична розстановка, що її у нас прийнято до вжитку, ніколи не провадилась до кінця. Завжди у нас вживалась де-яка диференціяція книжок не тільки по форматах, а й по змісту та инших ознаках. А це вже нагадує якусь систему бібліотечної класифікації. Так, у нас відділялись і відділяються 1/стародруки, 2/ orientalia, 3/бібліотеко- й книгознавство, 4/ ucrainica, 5/ Periodica журнальна і 6/ газетна, 7/підручна бібліотека, 8/марксізм. В ціх відділах знов уживається не тільки механична, а й систематична розстановка /напр., в ucrainica, бібліотекознавстві, почасти - periodica /. Систематичну розстановку переведено також у збірках б. Колегії П.Галагана та 1-ої гімназії.- Тим-то й важко говорити про якусь систему розстановки в нашій б-ці.

Механично-хронологична розстановка найпослідовніше переводилась в загальному відділі. Але що з нею сталося! З якими перебоями вона йде! Як тут скакають числа після того, як одібрано книжки жандармської б-ки, підручну б-ку, дублети ucrainica та инші! Уявить же, як вони скакатимуть після остаточного відокремлення ucrainica й тих дублетів, що з"ясуються через

абетковий каталог,- коли тисячі книжок буде знову висмикнуто з полиць загального відділу. Дуже щербата буде тоді нерухома послідовність механично-хронологичної розстановки. Залишаться одні її мінуси без усяких плюсів, і не відповідатиме вона ніяким завданням нормальної розстановки книжок.

Правда, кажуть про реставрацію цієї системи. Але це не так просто зробити, та навряд чи й можливо. Бо ще можна замістити книжки, які зовсім виключені з "оборота" / як, напр., дублети або книжки жандарм. б-ки та загублені/; а як заміщати книжки, які взято до инших відділов? А їх - переважна більшість. Тут без перетопографізації не обійтись. Коли ж стати на цей шлях, то чи не краще заразом уже переглянути і всю систему з початку? - У всякому разі ніяка реставрація не зможе відновити хронологичної послідовности, а навпаки; бо останні хронологично книжки можуть стати першими топографично / на місце книжок жандармської б-ки/, і наша розстановка залишиться по-за межами всякої системи - як механично-хронологичної, так і систематичної.

Отже час переглянути це питання й утворити якусь певну систему розстановки книжок для всієї б-ки. Ніби стихійно, в процесі праці намітилась уже певна тенденція що до цього. Треба її остаточно усвідомити і зробити відповідні висновки. Маю тут на увазі постійне прагнення у нас до тої чи иншої систематизації книжок. Воно переводиться в життя поки-що нерішуче, але що-далі все поширюється й поглиблюється; про це яскраво свідчить загальний план розстановки книжок в наших коморах. Але годі вагатись. Треба обрати певний шлях, продумати план всієї праці до кінця, передбачаючи всі можливости, і рішуче, поки ще не пізно, перевести реформу, хоч би вона викликала розташовку всіх наших книжкових фондів; бо згодом це буде вже майже неможливо здійснити, як би того не вимагали потреби бібліотеки.- Здається, на весну масово рушать коморні книжки. Будьмо напоготові....

Передпосилки перспективного плану розстановки наших книжок такі: десятки тисяч книжок стоять у нас в дуже порушеному механично-

-хронологичному порядку / а саме формат: A 1 - 11 тисячі та 215-ша тисяча; формат B - 1-34 т., та 51-ша і 52 т.; C 1 - т. і де-що на Д/; вся решта - сотні тисяч книжок - розставлено й розставляється систематично. Ясно, куди, до якої системи треба остаточно схилитись; бо дуже нерівна вага.

Питання стає ще яснішим в перспективі.- Сотні тисяч книжок- це вже стихія, якою не можна керувати без відповідного розподілу, бо її не можна охопити в цілому. Мусить бути переведена певна специялізація, як того вимагає й старе правило статуту унівесит.б-ки в Бoні / од 25 серпня 1819р./: "Щоб напевне забезпечити потрібний порядок в б-ці, вона має бути поділена по ріжних галузях знання поміж бібліотечним персоналом" /§ 2, розд.II/. Велика бібліотека державно-академичного типу має уявляти з себе систему спеціяльних бібліотек - відділів, з окремими завідуючими на чолі. Всенародня Бібліотека - це академія наук в їх джерелах, бо "відношення академії до б-ки таке ж, які відношення наук до їх джерел". Так писав ще 200 років назад Haffelin . /Обидві цітати взято з доповіді О.А.Масловського в "Трудах Всерос.с"ѣзда по библіот. дѣлу", т.II, стр.122 и 123/. Отже відповідно розподілу на відділи Академії наук, має поділятись і національна бібліотека.

Деталі операційного плану розстановки - це досить складна річ. Але в основних, головних рисах весь план треба накреслити /а почасти може й перевести/ цієї ж зіми, щоб на весну можна було вже планово переводити розстановку коморних фондів. Головні умови - це 1/не порушувати нормальної праці б-ки і 2/за приводом десяткової системи, намітити такі цілком природні цікли наук, які б назавжди, при всяких науково-бібліотечних класіфікаціях і для всіх можливих бібліотечних відділів, могли залишитись сполученими й ніколи не вимагали б нової переробки й розташовки. При нашому фонді по-над мілійон книжок, за розподілом мають утворитись відділи, по можливости, не більше, як на 100 тисяч книжок, в окремих же випадках зменшуючись і до 10 тисяч,

з більш дрібними підвідділами.

Розподіл на відділи з окремими завідуючими у нас почався давно, і зараз уже є сім таких відділів. Але треба предбачати на майбутне значно більшу диференціяцію. Тому наша бібліотечна класіфікація має забезпечити можливість утворення нових відділів / з головними підрозділами/ без усякої, або хоч без помітної зміни нумерації.

Це чергове завдання всієї б-ки, яке треба виконати до весни. А тут я мав на меті не вирішити, а лише порушити цю справу.

- : - : - : - : - : -

В.Козловський.

<u>Книгознавство як наука.</u>

В докладі, прочитанним в Спілці бібліотекарів стейту /штату/ Вірджінії / З"єдинені Держави Північної Америки/, Г.Г.Б. Майер поставив таку тезу: як що бібліотечна робота є професія, то в такім випадку бібліотекознавство повинно опиратися на якийсь комплекс знання, на якусь науку, так само як медицина основана на фізіологічгній хемії, ботаниці, патології, терапії і т.п. Та чи є наука книгознавства? - Група Уешінгтонських бібліотекарів, попрацювавши над цею проблемою кілька місяців, знайшла вкінці можливим дати таке определіння: Книгознавство є та галузь людського знання, що займається витвором, порядкованням та способами використування памяток людського знання.

Під поняттям витвору об"єднуємо широку сукупність знання, що майже не торкається практичної та технічної сторони справи. Порядкування та використання заключають в собі поруч з великим комплексом практики та техніки ще й те основне знання, на котре безпосередне опирається техніка.

Таким чином приходимо до такого поділу:

<u>Витвір</u>:

1.Матеріяли: папір, пергамент, і т.п., атрамент і друкарське

чернило; матеріяли до оправи, шкіра, матерії, папір, клей.

2. Процеси: Писання; друк; оправлювання; різьблення; фотографування.

3. Поширення витвору: Видавнича справа; продаж; історія книгарської справи; набування книжок; вибір книжок з погляду видавця.

Два останні розділи звязані вже з технікою і тому їх можна було би включити в порядкування, бо вони являються першими ступенями в порядкуванні книжок. Слідуючі стадії - порядкування та використання, через те, що вони являються практичними заходами, вимагають адміністрування; ми ставимо адміністрацію на кінець, згідно з логічним розвитком річи, хоч при наших сучасних порядках насамперед мусить бути сотворена якась форма адміністрування.

Порядкування.

1. Будинки: внутрішнє улаштовання - приміщення, полиці, опалення, освітлювання, провітрювання, чищення та охорона від шкідливих впливів; 2. Вибір книжок з погляду збереження та використання; 3. Класифікація / доцільне упорядковання/; 4. Каталогізація / ключ до системи упорядкованя/.

Використання.

А. Відносно оборудування та форм: 1. Механічні засоби і прилади: машини та знаряди; форми памяток - книжки, брошури, документи, журнали, газети, листівки, мапи, рукописи, ноти. Інтелектуальні засоби та прилади: каталоги, покажчики, бібліографії.

Б. Відносно читачів: 1. Загальні читачі: діти; підлітки та студенти; дорослі; 2. Спеціяльні групи: люде певних професій /правозаступники, лікарі, інженіри і т.п./; ділові люде та економічні установи.

В. Відносно характеру обслуговування: Розвага, виховання, інформація / включаючи також розвідки/, а також загально-культурне обслуговування.

Адміністрація, що установляє правильні взаємовідносини спо-

собів і форм використування до остаточної цілі всеї справи; до адміністрації належать: організація; фінанси та бюджет; персонал, правила та дисципліна.

В кінці докладчик зауважив, "бібліотекарі, що приймають таке определіння і керуються ним в своїй практичній діяльності, не потребують боятися, що їх виключать із ряду учених професій".

Така класифікація тої галузі знання, яку ми звикли називати книгознавством, заслуговує уваги, як інтересна і по суті вдала спроба, що може викличе обміркования і дасть привід до того, що вкінці буде установлено загальнопризнане определіння поняття книгознавства. Можливо що, цей факт допоміг би і широкій публиці, що має діло з бібліотеками, і людям науки, і самим бібліотекарям виснити ті неясности і непорозуміння, які сплелись навкруги того, що таке професія бібліотекаря, чим повинен бути бібліотекар - чи всесторонне освіченим енциклопедистом, чи спеціялістом з певною сумою загального знання і грунтовним книгознавчим і бібліотечним, т. з. спеціяльним, підготованням.

Не маючи змоги далеко заходити в аналізі і критиці запропонованої нашим американським товаришем схеми, зауважимо тільки, що він не згадує про загальний вступ до цілої галузі, хоч він, на нашу думку, і потрібний по суті, і має певний зміст. Коли наука права має свою філософію і енціклопедію, коли й другі науки і прикладні знання мають аналогічні розділи, а то й цілі дисципліни, то чому не завести цього і в книгознавстві. Окремі галузі книгознавства можна уважати вже вияснеными в їх межах, і являється потреба мати таку дисципліну, що з одної сторони об"єднувала би ті галузі в стройну цілість, вказувала місце кожній частині в загальній будові, а з другої сторони займалась би всіми спільними питаннями. Назвім цю дисципліну філософією книги, чи може бібліологією, звужуючи таким способом це поняття, в той час як слово: книгознавство відносилось би до цілости,- але завести її конче треба.

До речі згадаемо, що Майер ні разу не уживае слова: бібліологія, і називае ту науку, до якої він підходить, наукою про кни-

гу.

Слід також сказати, що вводячи подібні схеми в загальний ужиток, їх слід розшифровувати, то значить заміняти обстрактні поняття більш конкретними і ширше уживаними. Тоді ми мали би таку схему: Способи розмноження книжок - для нашого часу виключно техніка друку, бо всі инші способи мають для нас виключно історичне значіння; поширення книжок - книгарство; бібліографія та бібліотечна справа.

-:-:-:-:-:-:-

Г. Біла.

Професіональна освіта бібліотекарів
в Америці.

Останні числа The Library Journal / 1925 р. №№ 2,4, 5,8,9,12/ подають нам цікаві відомости за бібліотечну освіту в Америці.

У літньому сезоні цього року за прикладом минулих років в богатьох містах Сполучених штатів провадились короткотермінові курси / 3-8 тижнів/ з ріжними ухилами: для б-рів шкільних б-к, маленьких б-к і курси загально-бібліотечного характеру. За невеличкий термін на таких курсах б-рі одержують закінчений комплекс знаннів. Навчальні плани складено на один зразок; варіації що до годин і до предметів невеликі. До читання на курсах оголошено такі предмети: каталографія, систематичний каталог і індексація, бібліотекознавство, бібліотечна адміністрація, інформаційна робота, купівля і вибір книжок, бібліографія, ремонт і оправа книжок, предметовий каталог, нові методи бібліотечної роботи / напр., вагони-бібліотеки/. Курси бібліотекарів шкільних бібліотек вводять у свій програм роботу з дітьми, оповідання, керовництво шкільними бібліотеками.

Серед літніх курсів відзначаються такі, що намагаються дати своїм слухачам широку і закінчену бібліотечну освіту, розрахову-

ючи проходження курса на кілька літніх семестрів. Таким чином бібліотечні робітники, що зайняті працею взімку, можуть літній відпочинок на протязі кількох років присвятити навчанню і, переходючи що літа з курса на курс, здобути собі б-чну освіту.

Окрім вищезгаданих шкіл існує в Америці бібліотечна школа заочного навчання методом кореспонденцій, що керує бібліотекарями, які беруть в ній участь, допомогає їх самоосвіті.

Як вищезгадані, так і усі другі американські школи не задовольняють бібліотекарів. Вони гостро відчувають потребу підвищення своєї кваліфікації, вони постійно порушують це питання на сторінках свого журналу, складають плани систематичної бібліотечної освіти і обговорюють їх в журнальних статтях і на своїх зборах.

З планів бібліотечної освіти найбільш цікаві - план бібліотечної освіти, вироблений Генрі, план вищої бібліотечної школи та план літніх короткотермінових курсів для бібліотекарів шкільних б-к, вироблений Н.Унгером.

Генрі, Директор Вашінгтонської школи б-рів, вважає за найкращий тип трьохступневу школу, при чому кожний дальший ступінь був би безпосереднім продовженням попереднього. Для вступу на перший ступінь треба закінчити вищу школу і мати не меньше трьох років академічної праці, знання принаймні 2 чужих мов та певного бібліотечного досвіду. Курс навчання однорічний. Завдання навчання полягає у вивченні головних наук з галузі бібліотекознавства; ця праця мусить бути координована з працею академічного характеру. Успішне виконання як одного, так і другого завдання дає студентові науковий ступінь бакалавра мистецтв або наук. Ті, що мають вже звання бакалавра, використовують цей рік для спеціяльної б-чної підготовки. Закінчивши таку школу, б-р може зайняти посаду Завідуючого невеличкою або середньою б-кою, або помішника Завідуючого. За тим же планом Генрі, двохрічних шкіл мусить бути значно меньше - 3-4 на Сполучені Штати. Програм першого року цілком ідентичний з школою №1. Тому ті, що закінчили школу №1, можуть зразу вступити до 2-го курсу школи №2, де провадиться спеціялізація.

Кожен слухач вибирає собі якусь галузь з бібліотекознавства, головну і допомічну, або дві звязані між собою меньші, і розробляє їх. Його завдання набути максімум знаннів і провадити дослідчу працю. При закінченні він одержує ступінь магістра наук або містецтв. Закінчивши таку школу, б-р може займати посаду Завідуючого середніми б-ками, б-ками коледжів або публічними, Зав.відділом або старшого асистента великих б-к, або бути вчителем в нищій б-ній школі.

Вищий ступінь б-ної школи / одна школа на Сполучені Штати/ мусить давати можливість здобути вищий науковий ступінь доктора філософії. На протязі 1-2 років б-рі, що пройшли школу №2 і мають нахил до наукової праці, мусять розроблювати ті чи інші наукові теми з галузі бібліоткознавства, бібліографії чи історії б-ної справи, аби збогатити б-чну науку і виробити з себе кваліфікованих наукових робітників.

План Національної Школи бібліотекознавства був поданий до обговорення на зборах відділу б-чної освіти Американської Спілки бібліотекарів 1 грудня 1924р. Під час обговорення накреслено було школу в таких рисах. Школа мусить підготовляти високо-кваліфікованих спеців б-чної справи на самі ріжноманітні посади, як б-чних адміністраторів, так і б-чних робітників для всяких родів б-к: дитячих, шкільних, публічних, академічних. Ті,що вступають до цієї школи, мусять бути або б-рі професіонали,що бажають підвищити свою кваліфікацію, або люде, які ведуть наукову працю, мають невеликий б-чний досвід і бажають провадити наукову працю в галузі б-кознавства. Навчальні плани мусять бути складені так, щоб, провадячи спеціялізацію, за мінімальний термін дати максімум знаннів із бібліотекознавства і направити б-чних робітників на шлях наукових дослідів. Праця мусить бути координована з працею Університету того міста, де знаходиться школа. План треба скласти так, щоб дати слухачам змогу провадити частину праці заочно.

План шоститижневих курсів для робітників шкільних б-к дає

інспектор шкільних б-к в штаті Нью-Йорк Н.Унгер. Цей план грунтується на досвіді кількох керовників таких курсів.

Плана складено так: І.Каталогізація з практичними вправами /18 лекцій/; класифікація з практичними вправами / 12 лекцій/; предметовий каталог /8 лекцій/; розстановка книжок / 2 лекцій/; ІІ. Вибір книжок /10 лекцій/; робота з дітьми з практичними вправами /10 лекцій/; ІІІ. Інформаційна праця з практичними вправами /12 лекцій/.; ІУ. Бібліотечна адміністрація і практичні вправи з читанням з цього питання / 18 лекцій/.

Далі Унгер приводить 18 тем, що слухачі мусять розробляти під час проходження курсу. Вимоги що до лекторського кадру дуже високі.

До б-чної праці в Америці беруться люде високо інтелегентні, але з їхнього погляду мало кваліфіковані в бібліотечній справі. Для ілюстрації можу навести приклад: до Американської Школи б-чного діла в 1924 році вступило 50 слухачів, з них 40 мали мінімальний диплом вищої школи і не меньш 1 року академичної праці. З тих 40 кандидатів 23 мали ступінь бакалавра, 9 - ступінь магистра і 1 - доктора. Що ж до б-чної кваліфікації американських б-рів, про це дозволяє судити програм іспитів на звання б-чного робітника і б-ря професіонала / Перше звання відповідає нашому середньому або бібліотечно-технічному робітникові, друге - науковому робітникові/.

Як одні так і другі іспити складаються з двох частин: І.Література і загальна інформація; ІІ. Бібліотекознавство. Для першої групи /б-чних робітників/ іспити з літератури і загальної інформації такі: бібліографічні вправи, при чім треба називати авторів, коли відомі назви книжок; писані праці на теми з всесвітнього та американського політичного життя / питання про імігранію японців в С.Ш.; результати виборів у Франції, С.Ш. та Англії/; характеристика наукових діячів усіх віків, бібліографія до цього питання; характеристика сучасних наукових та політичних діячів, як Ленін, Морзе, Гамільтон, Амундсен, Фішер, Гілль; характеристика інституцій, що мають всесвітне значіння / Пастеровський Інститут, Грин-

вічська обсерваторія/; характеристика окремих книжок. Іспит з бібліотекознавства: бібліографія бібліотекознавства; класифікація з самих ріжноманітних галузів / політичні знання, хемія, германська драма, психологія/; вправи з каталогізації, підбор книжок для б-ки; поради читачам з ріжноманітних галузів: прот Сикстинську Мадонну, закони Сіяму, віст / гра в карти/, Вільсона, години праці в вугільній промисловості; пояснення системи Дьюї, відомости про Американську Спілку бібліотекарів.

Для другої групи / б-рів професіоналів/ : І. Література і інформація: рекомендовання книжок з Всесвітньої історії, садівництва, психології, кулінарії, про етикет,, полагодження автомобілів, якого-небудь юмористичного романа, про форму ділового листа; характеристики Зандбурга, Лонгфелло, Б.Шоу, політичної економії, громадської гігієни, Кватраченто, антропології, творів Метерлінка, Франса, Ібсена; описати історичну особу 16-17 віку; маляра епохи Ренесансу; подати кілька біографій знаменитих людей, бібліографію до них; назвати письменників Франції, Іспанії, Скандинавії, Росії, Англії і твори цих письменників. ІІ. Бібліотекознавство: бібліографичні вправи; вправи опрацьовання книжок в ріжних стадіях і керування б-кою. Для того,щоб витримати іспити, треба відповісти не меньше як на 75 питаннів із 100.

Відношення б-рів до своєї самоосвіти і до своєї кваліфікації надзвичайно серьозне. Б-реві треба читати надзвичайно багато, щоб мати змогу завжди задовольнити цікавість читача. Б-р в своїй освіті не мусить обмежуватися дуже вузькою специяльністю, особливо керовники б-ками, керовники ж відділів мусять мати більш вузку і в той же час більш глибоку освіту в певній галузі. Бібліотекар мусить вивчати соціяльні угрупування своїх читачів, бо тільки розуміючи клас, він зможе зрозуміти окремі індівідууми, а це є необхідна умова для керування читачем. Свідоме відношення американських б-рів до своїх завдань, розуміння значіння, яке має книга в житті людини, бажання повернути це

могутне знаряддя на користь людству, все це заставляє б-рів пильно, постійно працювати над собою, постійно підвищувати свою освіту і, не задовольняючися тім, що є, працювати над витворенням ще більш доцільно складених програмів, ще краще розробленої сітки б-чних шкіл.

-:-:-:-:-:-:-

В.Козловський.

Справи класифікації у американських бібліотекарів.

I.

В справах класифікації американські бібліотекарі не стоять на розстайних дорогах, як це діється у нас. Великі і основні питання вибору науково-бібліографічної системи для них давно рішені, предметовий чи властиво- словниковий каталог зайняв певне місце поруч із систематичним, і тому в спеціяльних періодичних виданнях ми надаремно шукали би великих і основних дискусій по цим питанням. Такі справи стають на порядку дня у американських бібліотекарів, так би сказати, як справи біжучі, і мова йде про вишліфовування, виправлювання деталів.

. The Library Journal за першу половину цього року приносить три статі, присвячені класифікації, дві з них займаються справами науково-бібліографічних систем, а одна дає огляд дискусії, що виникла в звязку з підготованням нового, четвертого з черги, видання предметових рубрик Американської Спілки Бібліотекарів.

На вступі хотілось би зазначити, що напрям дискусій про науково-бібліографічну класифікацію зовсім не вказує на те, щоби систематичний каталог став в Америці чимсь зовсім другорядним, якимсь атрофованим пережитком старої доби, що служить тільки для порядкования книжок на полицях і стратив живу функцію провідника по бібліотечним скарбам і ключа до них. На підкріплення нашої думки ми можемо навести не тільки той факт, що дискусії про науково-бібліо-

графічні системи від часу до часу появляються в американській бібліотечній пресі ,- цього справді було би занадто мало,- але й сконстатовання фактів та побажання, висловлені докладчицею в справі нового видання предметових рубрик перед зібранням Бостонської групи каталогізаторів та індексаторів. Вона сказала буквально таке: "Покажчик предметових рубрик, видаваний Бібліотекою Конгреса, подає також індекси науково-бібліографічної /систематичної/ схеми тої ж Бібліотеки. Ці індекси стають дуже в пригоді каталогізаторам, що користуються цею схемою. Я бажала би, щоби в будучім виданні предметових рубрик, випущеним Амеріканською Спілкою Бібліотекарів, були показані індекси десяткової системи, а також деякі пояснення, як це робить Бібліотека Конгресса". /L.J., 1925,т.50, №11, стр.494/.

Але перейдім до докладу про предметові рубрики по суті. Докладчиця порівнює покажчик предметових рубрик, видаваний А.С.Б., з таким же покажчиком Б.К. і приходить до висновку, що останній слід признати значно лушим і по принципам, положеним в його основу і по умовам користування. Що до принципів, то Б.К. проводить вповні послідовно основні правила для складання предметового каталога і не робить ніяких виїмків "для зручности читача", як це трапляється у А.С.Б. Автор аргументує таким способом: "Приглянемося до того, як один і другий покажчики трактують книжки по філології, напр.,: Англійська філологія і німецька філологія. Б.К. прикладає в трактованні обох предметів те саме правило. Читач, знайшовши якусь рубрику в приміненні до першої мови, може спокійно шукати під анологічною рубрикою і відносно другої мови, і те саме знайде він, яку би не взяти мову. Таким чином, особа, що шукає в каталозі, використовує свій попередній досвід на цім каталозі. А.С.Б. трактує однаково всі мови з виїмком англійської; відносно останньої А.С.Б. стараеться в кожнім окремім випадку, вибрати для рубрики такий термін або таке слово, під яким правдоподібно буде шукати середній читач, що має вперше діло з каталогом. Ідея зробити відшукання предмета

настільки скорим і легким, наскільки це в людській силі, видаеться дуже дотепною; але ж при такім способі роботи стають неминучими всякого роду незвичайні відсилки; читач не може використовувати придбаного попереднім досвідом знання аналогічних рубрик, а це треба признати скорше незручністю, чим вигодою".

Друга річ, яку критикуе докладчиця, це заведена А.С.Б. в занадто широкім розмірі система відсилок від спеціяльного до загального. Упорядчики покажчика рубрик мотивують такий порядок тим, що часто найліпші розвідки по даному спеціяльному питанню знаходяться як раз в загальних курсах, через що і являеться доцільним робити відсилки від спеціяльних предметів до таких курсів. Причину заведення подібних відсилок докладчиця бачить в тім, що покажчик А.С.Б. не зазначае поруч з предметовими рубриками відповідних розділів систематичного каталога, як це зроблено в покажчику Б.К. Як ми бачили висше, докладчиця настоюе на тім, щоби А.С.Б. прийняла для свого покажчика предметових рубрик десяткову систему. Велике число відсилок в предметовім каталозі незручне тим, що трудно стае орієнтуватися в системі відсилок і через те читачі не можуть використати їх як слід. На думку докладчиці більшу кількість відсилок можна заводити хиба тільки в малих бібліотеках, але вона не радить робити цього починаючи вже з бібліотек середнього розміру.

Практична незручність покажчика А.С.Б. полягае в тім, що він не мае продовжень, так що поповнення новими рубриками стае можливим лише при новім виданні. Покажчики Б.К. дають в цім відношенні значні вигоди, а саме Б.К. видае біжучі випуски кілька разів на рік і потім зводні річні бюлетені.

Із цих уваг ясно само собою, до яких висновків приходить докладчиця: вона радить А.С.Б. припинити дальше видання предметових рубрик, так щоби в американських бібліотеках були в ужитку едино і виключно рубрики Б.К. Через це і робота бібліотекарів стала би легшою і читачеві було би простіше мати діло у всякій бібліотеці, в яку б він не пішов, тільки з одною системою.

Закінчимо цей розділ одною увагою з поля бібліотечної політики. Ми явно маємо перед собою стремління до централізації, то значить напотикаємося на те саме явище, яке так яскраво зазначилось в останні часи в европейських бібліотеках. Тут ця течія виникла не в малій мірі в наслідок матеріяльного скруту. Американці, як відомо, хорують на иншу біду: вони задихаються від надміру золота, і тому таке виявлене у них стремління треба пояснити потребою уодностайнення бібліотечної техніки, що справді лежить в інтересі і бібліотекарів, і читачів, та бажанням зберігати людську робочу силу через поділ праці і через концентрацію з"усиль.

II.

Доркас Феллос помістив в першім квітневім випуску L.J. статтю п.з.: Класифікація Б.К. та десяткова класифікація. Автор рекомендує себе як редактор видання десяткової системи Дюї і виступає в обороні цеї системи, чи лучше сказати за тим, щоби ще раз нагадати про ню і рекомендувати до ужитку. Робить він це, висвітлюючи позитивні і добрі сторони десяткової системи в порівнанні до класифікації Б.К. Ці паралелі самі по собі інтересні і дають чимало матеріялу до критичної оцінки одної і другої класифікації. Не уважаємо за можливе і доцільне входити в детальний виклад статті в цім напрямі, ~~бо~~ через те, що система Б.К. у нас, можна сказати, невідома, і тому нам довелося би на вступі зайнятися загальною характеристикою її, на що у нас нема ні місця, ні часу, ні змоги. Тому обмежимося тільки деякими інформаціями, що їх подає Доркас Феллос. Нам відомо було, що творець десяткової системи Мелвіл Дюї вступив останнім часом в порозуміння з Міжнародним Бібліографічним Інститутом в Брюселі відносно нового видання Манюеля. Із слів Доркаса Феллоса можна заключити, що в результаті спільних з"усиль вийде нове, переглянуте видання Манюеля, по англійськи і по французськи одночасно, після чого Дюї припинить видавання своеї десяткової класифікації, що виходила досі лише по англійськи до ужитку аме-

риканських бібліотек і не в однім розходилась з Манюелем. Як відомо, такий стан річей викликав чимало непорозумінь. Неясні були моральні і матеріяльні взаємовідносини між ДЮІ та Інститутом, що наче б присвоїв собі чужий твір і видав його, да це до того із змінами, яких не міг прийняти первісний творець системи. Брюсельський Манюель не був признаний в Америці, а европейські децімалісти рискували попасти в положення Буриданова осла, хитаючись у виборі між двома редакціями тої самої системи. Можна лише витати що цьому невідрадному становищу річей нарешті положено буде кінець.

III.

Вкінці занотуємо статтю Уілмера Л. Голла п.з.: Класифікація мап, поміщену у другім березневім випуску L.J. . Стаття подає чимало користних вказівок відносно збереження, каталогізації та класифікації мап в Бібліотеці стейту Вірджінія. Сама класифікація, як зазначає автор, являється пристосованням схеми історичних індексів десяткової класифікації до тих методів, яких уживає у своєму відділі мап Бібліотека Конгресу. Тим товаришам, що займаються цею спеціяльною галузю, стаття дасть багато користних вказівок і матеріялу.-

- : - : - : - : - : - : -

ИНФОРМАЦІЇ, ХРОНІКА, РЕЦЕНЗІЇ, БІБЛІОГРАФІЯ.

О.Карпінська.

Виставочно-консультативний відділ ВБУ.

Бібліотека, як певний чинник революційної культури, мусить пристосувати свою роботу з читачем до загальних вимог політосвіти. Форми та методи політосвітньої праці бібліотеки - численні, але одним з найкращих знаряддів політичного та культурного виховання читальників це консультативна праця бібліотеки. Різними формами справочної роботи, бібліотека наближае хорошу, корисну книжку до читачів, показуе, як можна її відшукати та найкраще використати.

Всенародня Бібліотека України мае зовсім оригінальну, саморідню фізіономію, це цілком нова наукова бібліотека, але й вона свої наукові функції сполучае з бойовими завданнями бібліотек масового користування.

Вже в 1921 році роспочалось обмірковування організації інформаційно-порадчого бюра для видавання бібліографічних порад та рекомендації літератури читальникам x/. Скрутні матеріяльні умови того часу не дали змоги тоді ж закласти порадче бюро. В 1923-му році протягом кількох місяців, вартові бібліотекарі в каталожній давали бібліографічні поради читальникам, допомагали їм розібратися в каталогах, але й в такій формі справочну роботу, за браком співробітників, було спинено; зате в 1924-му році консультативна праця відновивилася уже в формі планової праці виставочно-консультативного відділу ВБУ.

Розраховуючи на невелику кількість своїх робітників, виставочно-консультативний відділ намітив в своєму плані й почав:

---

x/див. Вісти К. 1921 ч.85-380

1/організовувати виставки x/;

2/складати рекомендаційні списки до виставок та різних кампаній;

3/переводити консультацію читача;

4/складати тематичний каталог;

5/виробляти разом з від.Україніка краєзнавчі предметові рубрики.

Консультативна праця поки що знаходиться в початковій стадії, про неї офіційно в читальні ще не оголошено. На звичайні запитання про літературу, що їх можна розв"язати зараз же у відділі, читальникові дається негайну словесну відповідь; на складніші же запитання, що вимагають праці бібліотекаря-консультанта в книгосховищах, відділ складає читачеві список літератури з шифрами бібліотеки. Часто відділ надсилає до читача й підібрану для нього літературу. На випадок дуже складних спеціяльних запитань, відділ має можливість використати консультативну допомогу вчених, з якими має зв"язок з часів організації виставки про продукційні сили України.

Крім читачів загальної та наукової читальні, до виставочно-консультативного відділу починають звертатися за порадами також і инші бібліотеки, установи та редакції газет. Для ознайомлення з характером запитань наводжу тут де які з них, що їх було подано до відділу:

I. Запитання загальної читальні.

1.Що небудь по хемії.

2.Про будову залізничого вагону.

3.Санітарний стан Київщини за час 1883-1917.

4.Текст Рижського трактату.

II.Запитання наукової читальні.

1.Вказати літературу в східніх часописах по історії друку арабської Євангелії у Алепо в 1708 р.

2.Військова служба за часів Миколи I.

3.Селянський побут під час революції 1789 року.

---

x/ Протягом 24 та 25 року організовано 42 виставки.

III. Запитання бібліотекарів Київ. б-к.

1. Підібрати літературу для хати-читальні на могилі Шевченка.

√2. Для залізничої б-ки у м. Київі - літер. про "Юнацький рух".

3. Для військової б-ки у м. Конотопі - підібрати методичну літературу про справ. роботу у військових бібліотеках.

4. Для бібліотеки "Сорработник" - запитання як організувати краєзнавчий куток в бібліотеці.

IV. Запитання установ.

√ 1. Для будинку підлітків у м. Київі підібрати літературу на тему "Село в художній літературі".

2. Для одеського фото-кіно. Вказати ілюстративний матеріял, Шевченківської доби для фільми Шевченко.

3. Для місцькому ВУАН - "Виробничі поради".

√ 4. Для Інст. техничної механики - "Техніка на Україні".

√ 5. Для Окрдержплану - "Промисловість на Україні".

6. Для ред. "Молодой Большевик" - літер. про Юнацький рух і т. и.

На всі запитання виставочно-консультативний відділ давав відповіді в формі бібліограффічних списків, або методичних порад.

Для роботи своей відділ має: 1/невеличку бібліотеку, що її сам зорганізував, в якій зібрано - справочники, енциклопедії, бібліографічні покажчики, каталоги то що, та 2/тематичний каталог, що ним користується для консультації читальника. Цей тематичний каталог має до 17.500 карток і поділяється на такі частини: 1/каталог бібліографічних покажчиків, 2/каталог бібліографії рецензій на нову літературу, 3/Лениніана, 4/Продукційні сили та народне господарство України, 5/каталог на різні актуальні теми минулих виставок та поданих читачам консультацій. Складається каталог за принціпом актуальности тем, з орієнтацією на масового читальника. Весь час він поповнюється новими картками на нові теми по питанням, що їх висуває життя.

Працю свою виставочно-консультативний відділ виніс по за

стіни бібліотеки ще й в иншому напрямку.

Щоб звязатись з сільским читальником відділ взявся вести бібліографічний відділ "Що читати" в журналі " Життя та Революція". Для читача селянина та сільського активу в журналі видруковано низку тематичних покажчиків з необхідними практичними анотаціями.

В звязку з своєю роботою виставочно-консультативному відділу приходиться переводити обслідування не тільки усіх книгосховищ ВБУ та реєстратури, а й працювати над фондами великих Київських книгозбірень.

На решті - коротко про краєзнавчу працю відділу. Крім великої специяльної краєзнавчої праці, що її відділ проробив під час організації виставки про продукційні сили та нар.Гос. України, відділ працює над складанням загального покажчика з краєзнавства. Треба сказати, що всю свою роботу з читачем відділ скеровує в краєзнавчому напрямку: в бібліографічних покажчиках в першу чергу звертає увагу читачів на книжки, що їх надруковано укр. мовою та видано на Україні, при організації виставок, складанні тематичного каталогу, видаванні читальникам консультацій, відділ завсігди поперед инших показує укр. книжку.

Отже цей короткий нарис вказує, яку саме конкретну працю переводить справочний відділ ВБУ. Инші форми активної роботи виставочно-консультативного відділу, що їх відділ намітив, як програму - desiderata такі:
1/організація лекцій для читальників загальної читальні с завчасним виставлянням у читальні списків літератури потрібної для дискусій, 2/ складання списів літератури з шифрами бібліотеки до доповідів та лекцій, що відбуваються по за стінами ВБУ, - у ВУАН, ІНО, КІНГ"у, в Буд.Комуністичної освіти і т.ин., 3/ організація бібліографічних вечорів та вечорів рецензій за допомогою академиків та видатних вчених, що давали б критичні огляди нової літератури та 4/ організація наукових виставок та лекцій на суто наукові теми, для наукової читальні.

-:-:-:-:-:-:-:-

х х х

За ухвалою Ради В.Б.У. при відділі *Ucrainica* буде організовано підвідділ *Bessarabica*, в якому буде зібрано все, що надруковано й друкується молдавською мовою, що змістом торкається Бесарабії й А.М.Р.С.Р., що вийшло на території АМРСР і Бесарабії, що видано громадянами АМРСР і Бесарабії, а також відповідні бібліографічні твори. Про цю постанову Ради сповіщено уряд АМРСР. Доручено т.т. Нестеровському П.А. і Ясинському М.І. подати проект організації підвідділу *Bessarabica*. Бібліографічна робота в напрямку з'ясування, що з намічених матеріялів є в В.Б.У. і в біб-ках Київа і в яких саме, то будуть перші кроки в усій роботі.

П.А.Нестеровський погодився обслідувати з цього погляду б-ки Київа.

- : - : - : - : - : - : -

Українознавчі видання
Рос. Акад. Наук.

Як одно з чергових завдань Інституту Наукового бібліотекознавства ВБУ, на думку ініціативної групи членів Інституту, могло б стати - утворення картотеки українознавчих видань Рос.Ак. Наук, які є в бібліотеках Київа й України.

Картки слід зашифрувати шифрами відповідних бібліотек. Отже міг би бути утворений зводний каталог українознавчих видань Р.Ак.Н., які маються в великих б-ках України.

Підготовча робота вже переводиться.

- : - : - : - : - : - :

Десяті роковини смерти
Ів.Франка.

В 1926 році, Травня 28-го, мине десять років, як у Львові помер великий український письменник і учений Ів.Франко. - Цієї

нагоди можна було б Всенародній бібліотеці силами Інституту Наук. Бібліотекознавства перевести відповідну бібліографічно-бібліотечну роботу. Відомо, що В.Б.У. в своїх плянах намічає з"ясувати українознавчу літературу, що є в бібліотеках Київа./В першу чергу/. Отже можна було б виконувати цю роботу, принаймні, частково. Разом з українознавчими виданнями Російської Академії Наук, можна було б з"ясовувати, що з творів Ів. Франка і що про нього є в бібліотеках Київа. Ми маємо до своїх послуг "Спис творів Івана Франка" М.Павлика / Львів, 1898/. Маємо також "Спис творів Івана Франка" Володимера Дорошенка, вип. I /Матер. до укр. бібліогр. т.IV, Львів, 1918/. Сподіваємось на скоре закінчення праці В.Дорошенка / Див.ст. І.Кревецького - Стара Україна, Л., 1925 VI, 113-114/. Отже йдучи за покажчиками, ми могли б утворити шифровану зводну картотеку і разом desiderata В.Б.У. Як наслідок роботи, була б користь і для консультативної функції В.Б.У. і для комплектування ВБУ. Робота вимагає колективних засобів. Товариші, що хотіли б взяти участь в наміченій роботі, могли б зголоситись через Інститут Наук.бібліотекознавства.

- : - : - : - : - : - : -

Краєзнавча робота акад.б-к

України й б-ка Київ. І.Н.О.

Проблема краєзнавчої роботи бібліотек України й акад.з"окрема тільки що поставлена. Але що до конкретизації певних положень і краєзнавчих завдань, бібліотеки України зробили дуже мало. Крім Всенар.Б-ки, крім У.Н.І.К. та ще Виницької філії В.Б.У. краєзнавча робота в великих центрах України до цього часу дає мінімальні наслідки. Харьковська держ. ім.Короленка б-ка, як відомо, мала ще до революції український відділ, але про його роботу в сучасних умовах майже нічого не знаємо. В Одесі при б-ці Вищих Шкіл організовано українознавчий кабінет. Там же в Одесі в державній б-ці, в музеї книги, утворено відділ "местних" видань. В Одесі працює на-

уковаукраїнознавча бібліотека В.М. Комарова. От поки що все, що нам відомо про перші кроки краєзнавчої організованої по певному пляну роботи бібліотек України. Тому ми вважаємо за потрібне піднести питання про краєзнавчу функцію б-ки Київ.І.Н.О., тої функції, яка тепер майже зовсім припинилась після скорочення завід. відділом українознавства - О.Грушевської в листопаді 1924р. Оскільки українознавча функція б-ки Київ. І.Н.О. можлива в широких розмірах, видно з того, що б-ка І.Н.О. має величезні українознавчі книжкові фонди, що нараховують десятки тисяч книжок. До б-ки І.Н.О. увійшли б-ки: М.Костомарова, Лазаревського, б-ка кол.українського державного університета, бібліотека кол. Київ. дух. семинарії /частина/, б-ка Кременецького колегіума, б-ка Віленських вищих шкіл. Цікаво коротко прослідкувати, як виникав в ІНО плян організації українознавчої бібліотечної роботи і як вона, починаючи з 1921р., все відкладувалась, поки не була скасована навіть відповідна посада - завідуючого відділом. В 1921р., коли до б-ки ІНО перейшла бібліотека укр.держ.університета, тодішнім комісаром б-ки І.Н.О. Нагорним була призначена Комісія, яка повинна була скласти проект організації українознавчого відділу б-ки І.Н.О. До Комісії увійшли: О.О.Грушевський, Черняхівській Євген, В.В.Дубянській, В.О.Кістяківській, проф.Букреев, В.О.Кордт, і О.О.Грушевська. Проект було складено. Українознавчій відділ повино були організувати, як окремий топографичній відділ рядом з російським відділом. На чолі цілої б-ки повинен стояти директор, завідувати рос. - В.О.Кордт; укр. - О.О.Грушевська. До українознавчого відділу повинно було відійти все, що в бібліотеці було з українознавчої літератури. Залишалось план затвердити. Інціатор всієї роботи т.Соколянський від'їздить до Харькова. Ректором ІНО стае М.Лобода. Якийсь час робота в бібліотеці йде по старому порядку. Згадана вище бібліотечна Комісія розпускається, організується нова бібліот.Комісія. На чолі її стае проф. Оглоблін. Член Комісії проф. Павлуцький підносить знов питання про організацію українознавчого відділу. Розглядається го-

товий плян попередньої комісії й ухвалюється перевести цей плян в життя, але почати роботу складанням українознавчого каталога. Роботу цю було доручено О.С. Грушевській. В осени 1925р. діректором б-ки став Павлуцький і плян організації окремого топографичного українознавчого відділу знов відроджується. Почали купувати укр.книжки, почали розбірати семінарську бібліотеку. Через три місяці Павлуцький вмер і робота знов припинилась. Знов почали складати каталог, але й ця робота ослаблялась через те, що завідуючого українознавчим відділом призначили за секретаря цілої бібліотеки. Тепер після скорочення посади завідуючого українознавчим відділом, припинялась і ця робота, і ми стоїмо перед запитанням: в часи, коли на допомогу українізації, як справі державній, покликано всі культурні сили й всі засоби, як б-ка І.Н.О. буде виконувати свою ролю?

- : - : - : - : - : - : -

Д.Теремець.

Ще в 1917 році почувалась потреба відокремити з загального каталогу бібліотеки літературу, що торкається українознавства. Останні чотири роки, що року, робота ця ставилася на чергу; але ж за браком часу і коштів провести її разом не було можливости.

Тільки літом 1924р. з'явилась можливість почати роботу по відокремленню каталогу українознавства. У першу чергу було складено каталога по історії та Економічній географії України.

Літом 1925р. роботу було продовжено: із загального каталогу було відокремлено картки на всі книжки, що торкаються України, а також на періодичні видання, які виходили в межах України.

Таких карток знайшлося 1662, себ-то 1662 назви видань, які складають 4718 книжкових одиниць.

Відокремлені картки було росподілено по таким питанням:

1.Історія України - 154 назви, 177 т.

2.Природа - 120 " , 189 "

3. Економічна Географія - 257 н., 328 т.
4. Сільське Господарство. Промисловість, шляхи - 284 н., 527 т.
5. Статистика - 234 н., 408 т.
6. Земельна справа. Робітниче та житлове питання. Право. - 124 н., 216 т.
7. Освіта - 179 н., 216 т.
8. Мова та література - 50 н., 57 т.
9. Періодичні видання - 260 н., 2684 кн. один.

Роботу не можна лічити закінченою, бо вона зроблена на швидку: в цей каталог не попало багато книжок, що їх надбали кабінети за останні 5-6 років; не відокремлені книжки, які тільки частиною свого змісту торкаються України; росподіл на відділи зроблено поки-що до певної міри сумарно.

Не вважаючи на це, користь роботи вже виявилась: відокремлені каталоги зразу ж звернули на себе увагу читача і в значній мірі використовуються.

-:-:-:-:-:-:-:-

Бібліотека будинку відпочинку наукових робітників м. Київа в Преображенському хуторі. Липень 1925 р.

Бібліотечка ця в липні складалась з 177 книжкових одиниць, переважно белетристики. Книжки - не белетристичні складали -0,6%. По мові - російських книжок було - 133 - 81%; українських- 24, примірн. - 19%.

Читачів було разом 75, переважно "іждівенці" - 65%. Вимог було задоволено 330. Отже загальна читаемость - 4,6; обращаемость - 2,1; інтенсивність - 9,66.

Бібліотечка складалась з куплених на кошти секції наук. робітників. Вибор книжок для купівлі був випадковий. Нікому, ні

Ні тим менше бібліотекарю не було доручено підібрати книжки. Тільки в Липні було переведено анкету і складено списки побажань. Дещо з цих книжок було куплено, але з оправи не прийшло й до кінця місяця. Бібліотекою завідувала О.О. Грушевська.

Найбільш вимагали: Вересаева - К жизни /8/;
Жеромского - Перед весной /7/;
Истрати - Кира Киралина /7/;
Ропшина - Конь бледный /6/;
Келлермана - Страна Хризантем /6/;
Синклера - Замужество Сильвии /6/;
Винниченка - Твори /5/;
Булацеля - Из стана белых /5/;
Щоголева - Падение царского режима /5/;
Берроуза - Тарзан /5/;

Коли брати не окрему книжку, а окремого автора і всі його твори, які були в бібліотеці, тоді картина трохи инша. Найбільш вимагали Синклера - 27 разів, далі Вересаева - 16 разів, потім - Роллана, Ренье, Бенуа - по 13 разів і т.д.

З українських авторів найбільш вимагали Винниченка - 14 разів, Л. Українку, Коцюбинського по 9 разів, Хвильового - 7 разів, Вишню, Ніковського, Олеся - по 2 рази, Тичину - 1 раз. Цікаво відмітити, що один раз вимагали журнал "Научный Роботник". Відмітимо також і ті книжки, яких зовсім не вимагали.

Це такі: Арнот - Мировая политика нефти. - Капитал против труда в Англии.
Александри - Бессарабия и бессарабский вопрос.
Троцкий и Раковский - Очерки политической Румынии.
Самойлов - Социальные силы в американской истории.
Меринг - Мировая литература и пролетариат.
Бальзак - Крестьяне /ром./

- : - : - : - : - : - : -

Доклад С.І.Маслова.

17-го Вересня з 6-7 год.вечора в залі В.Б.Антоновича Укр. Ак.Н., С.І. Маслов зачитав доклад на тему: Українська друкована книжка XVI-XVIII в.в. Спроба характеристики. Зміст доклада був значно ширший чим намічено заголовком. С.І.Маслов розглядав друкарську продукцію на території України XVI-XVIII в.в., а не українську книжку того часу, себ то не книжку, яка мовою найбільш наближена до українських книжок. Можливо, що для такого уточнення понять потрібно ще перевести з цього погляду досліди, але, на жаль, про це не було згадано. Матеріялом для роботи С.І.Маслова були головчином стародруки, що їх було показано на Виставці У:Н:І.К-у /Березень 1925 /. Автор розглянув друковану продукцію України XVI-XVIII в.в. з боку змісту книжок /загальна характеристика/, їх художнього оздоблення, формату, шріфту, ціни, оправи. Відомости подавались фактичні, без порівняння з друкарською продукцією на инших територіях того часу, а також без докладного аналізу окремих процесів, як робота художників, друкарів, переплетчиків і т.ин. Питання про папір не було зачеплено зовсім.

Серед членів президії був присутній акад. В.М.Перетц, який в своїх коротких додатках до докладу відмітив, що С.І.Маслов в наші часи є найбільший знавець старої книги на Україні. Були запитання докладчику, що до паперу тодішніх книжок, пагінації, художньої роботи. Серед діскусій з"ясувалось, що в б-ці Київ. Соф.Собора зберігаються книги Межигорського манастиря /Перетц/, що ~~каталог~~ - каталог- автографом бібліотеки Стефана Яворського зберігається тепер в Черниговському Губархові. Сама б-ка Яворського з Харьков.дух.Семінарії частково зникла, частково розміщена по ріжних Харьк.б-ках.

Найбільша приватна б-ка старих часів - Феофана Прокоповича - до 4000 примірн., тепер зберігається в Новгороді.

Цікаво відмітити ще одну деталь. На запитання, що до худож-

нього оздоблення книжок того часу, оскільки воно характерне для художньої творчости України XVI-XVIII в.в., докладчик відповів, що трудно що-сь певне сказати, бо якоїсь самостийної художньої роботи на Україні не було тоді, вся вона складалась під ріжними впливами. Як ми вже відмитили, про докладний аналіз процесу художньої роботи над книжкою того часу докладчик не оповідав, а тому ця відповідь нічим не доведена, справила небажане враження. Із співробітників В.Б.У. було всього троє. Взагалі прийшло слухати доклад дуже мало народу. Ми ж підкреслюємо змістовність докладу.

- : - : - : - : - : - : -

***

14-го Вересня з 7 г.вечора в будинкові освіти /Рад.площа, ч.2/ відбулось урочисте засідання наукових робітників Київа з приводу 200 річчя Рос.Ак.Н., що її переіменовано тепер на Всесоюзну Академію. Членів секції зібралось мало. За пропозіцією т.Левицького /Голови Віднаросу й голови зборів/ було запрошено на збори й тих, хто не мав квітка на засідання. Через те на зборах були присутні не тільки члени секції. Зачитано було 4 доклади: про поступовий процес устаткування Рос.Ак.Н., як наукового закладу, про досягнення в галузях фізіко-матиматичній і гуманітарній і про українознавчі моменти в роботі Рос.Ак.Н. Цікаво відмітити в житті Рос.Ак.Н. довгі роки безплановости, що до ведення наукової роботи ріжними складовими закладами Ак.Н., а також матеріяльну скруту Академії, її невдале використання на початку своеї роботи друкарні і палітурні, що були в її роспорядженні. Що до українознавчих моментів в роботі Р.А.Н., акад.С.О.Єфремов коротко освітив уважливе відношення Академії до українського перекладу Євангелії Морачевського і до ослаблення цензурних скоропіонів, що систематично тиснули, навіть нищили, українське друковане слово. Ясно, що повне з"ясування того, що саме серед своїх 15000 видань Р.А.Н. витворила українознавчого, можливе тільки при умові докладного перегляду монографичних видань Р.А.Н. і видань - серій. Робота ця, як відомо підготовляєть-

ся й сподіваємось буде переведена колективно співробітниками В.Б.У.

Закінчились збори ухвалою післати Р.А.Н. привітальну телеграму. Потім *проф. Є.* Черняхівський по дорученню групи членів зборів передав Президії зборів писане запитання до уряду У.Р.С.Р. про те, які відносини будуть між віднині Всесоюзною Ак. Наук і Українською Академією. Голова зборів - Левицький назвав це"ложкою дегтю" до ухвали зборів про привітання і заперечував оголошення запитання. Голосованням його заперечення було визнано слушним і запитання не було оголошено. Черняхівський відмовився добиватись надіслання запитання до уряду. Цим інцідент було вичерпано.

- : - : - : - : - : - : -

Закордонні учителі у Всенародній Бібліотеці.

31-го Серпня, між 4-5 год. дня Закордонні учителі завітали після У.А.Н. і до В.Б.У. Трудно сказати, скільки їх було. Разом з ними: представники У.А.Н. - ак.С.О.Єфремов, акад.Фомін і ин., представники Віднароса з т.Левицьким, Бараном та ин., прикомандіровані до делегації проф. Гольдман і Ернст. Гості пройшли до *Periodica*, в кімнату нової літератури. Там їх привітали співробітники В.Б.У. : Д.А.Балика, Л.О.Грузіненко, О.В. Карпінська, В.О.Козловський, М.І.Сагарда, О.І.Чолганська й М.І.Ясинський. Коротке привітальне слово виголосив М.І.Ясинський, що тодів виконував обов"язки діректора В.Б.У., за від"їздом С.П.Постернака до Криму. Привітання сказане було по українськи. О.І.Чолганська перекладала на французьку мову кожний окремий уступ привітання.

Тов. Ясинський сказав: " Шановні гості, дозвольте привітати Вас від імени Всенар.Б-ки України при Українській Академії Наук. Я не буду довго затримувати Вашу увагу, не буду доклад-

но освітлювати перед Вами завдання В.Б.У., її роботу, її досягнення й її перспективи. Але я не можу промовчати тут про те, що В.Б.У. то є одна з героїчних сторінок нашого життя останніх років. Сторінку цю вписала Революція. Тільки революція викликала ідею національної бібліотеки України, витворила саму бібліотеку, дала й дає засоби для буйного її розвитку. За 7 років існування, В.Б.У. придбала понад мільон книжок. Що-року В.Б.У. задовольняє 500.000 читачів. Для ознайомлення з структурою В.Б.У., з її історією, здобутками - дозвольте передати Вам видання В.Б.У. Тепер Ви огляните наші робочі приміщення, нашу читальню. Але я повинен попередити, що Ви не побачите в нас ні приміщення, ні обладнування на зразок Європейських бібліотек. В цьому відношенні ми бідні, бо ми тільки недавно вийшли з голоду - холоду. Але ми багаті темпом своєї роботи і практичними досягненнями.

Коли Ви після огляду нашої бібліотеки й з її видань засвоїте собі: що український народ за 7 революційних років придбав міліонову бібліотеку, й що ця бібліотека в своїй роботі йде революційним кроком - ми будемо задоволені.

Сердечно дякуємо Вам, що завітали до нас".

Далі гості вийшли в коридор *Periodica*, де їм росповідали про нашу роботу: М.О.Грузіненко німецькою мовою, О.І.Чолганська - французькою. Потім відвідали загальну читальню. Частина гостей після цього пішла до геологичного кабінету де їх вітав акад.Тутківський, а друга частина оглянула нашу наукову читальню, відділи рукописів і стародруків. В відділі стародруків цікавились першим виданням"Утопії " Томаса Мора і карикатурами часу французької революції кінця 18 віку. На цьому скінчився огляд Всенародньої Бібліотеки.

Цікаво відмітити, що мотив про нашу матеріяльну скруту згадував голова делегації в своїй промові в той же день в міськраді і сам же додав власні коментарії, зазначивши, що ми багаті молодою зміною працьовників, яка збогачує й зміцнює нашу культуру.

- : - : - : - : - : - : - : -

Екскурсія до В.Б.У. службовців курсів /бібліотечна група/ сільробітників при Київ. Губкомі.

3-го жовтня о 10-ої год. ранку курсанти /14 чол./ почали знайомитись з роботою В.Б.У. в II відділах. Спочатку оглянули відділ Україніка, далі Періодіка, підручну бібліотеку, читальню, комору французьких книжок, відділ рукописів і стародруків. В кожному відділі дав пояснення завідуючий відділом. Крім того привітав курсантів тов.директора В.Ів.Іваницький. Основною темою розмов з курсантами було - завдання В.Б.У. в справі збірання українознавчих матеріялів і поповнення фондів. Всі закликали курсантів до співробітництва з В.Б.У., до активної участі в охороні на місцях друкованого слова.

Пробули курсанти в В.Б.У. півтори години й дякували за інформації, пригадували випадки, як де-сь гинуть книжки колишньої земської бібліотеки, обіцяли вжити на місці заходів до збереження цих книжок. /Чернобиль/.

Ми можемо тільки вітати безпосереднє зближення В.Б.У. з робітниками - бібліотекарями провінції, сподіваючись цим шляхом ширше, в самих низах, спопуляризувати нашу роботу і крім того мати й конкретні наслідки, здобути де-які українознавчі матеріяли.

- : - : - : - : - : - : -- : -

М.Ясинський.

"Історія українських бібліотек"-

Балика,Д.-Бібліотека в минулому. /культурно-істор.нарис/К.1925. ДВУ, 116с.

Наук.поп.б-ка книгознавства за ред.Ю.О.Меженка.Вип.3. У.Н.І.К. гл.XIII, 87 - 116 с.с.

Під такою назвою Д.А.Балика дав конспект своїх спостере-

жень і рідко висновків, що з"явились в наслідок ознайомлення з літературними джерелами історії України загального змісту й характеру. Сам Д.А. попереджує, що він ставить собі завдання - вказати на етапи бібліотечного життя на Україні. Тільки виходячи від цих передпосилок, ми повинні підійти до оцінки праці Д.А. Балики.

Отже - спроба дати конспект на підставі сінтезу окремих положень з загально-історичних джерел подана читачеві з метою намітити етапи бібліотечного життя на Україні.

Ми повинні визнати, що мети автор досягнув. Вводячи читача в історію життя книги на Україні, автор дає послідовну зміну виробничих форм книги й зміну форм використовування її. Автор дає навіть не дійсні етапи, а напрямки, що встали в його уяві після ознайомлення з історією України. Тут починається наш критичний підход до роботи Д.А. Про бібліотеки, як про робочі культурні заклади, не йде мова. Намічені форми згромадження книг, але функції цих осередків в більшости невиразні. Тому більш відповідала б змісту роботи Д.А. назва: до історії умов життя книги на Україні. Автор тче килим, в який вводить незакінчені, намічені тільки схематично, малюнки складових частин культурного життя України і окремими точками вкраплює бібліотеки. Далі нечіткò визначені межі питання. Часом цілими уступами йде мова про російське бібліотечне життя, зокрема навіть про бібліотеки Вятчини. Бібліотеки названі тільки типово: замкові, манастирські, брацькі, шкільні, публічні, народні, робітничі. Типи бібліотек часом приточуються до відповідної форми державно-громадського життя, напр., кінець феодалізму під прапором згромадження земель повинен був спричинитьcя до згромадження книжок. Сама по собі концепція думки цікава, але як перспектива, да й годі.

Ми не ставимо собі завдання вишукувати хиби роботи Д.А. Нам важно відмітити конспективність, схематичність роботи, нечіткість плану. Але за всім цим ми вбачаємо й цінну рису роботи Д.А.Балики. Автор хоче підвести сучасно-науковий грунт під вивчення бібл. життя на Україні, перспективно намітити загальні напрямки й типо-

ві стадії цього життя й роспочати докладне виучення його, тісно, органично зв"язуючи з реальними економичними і соціяльними загальними умовами. Даючи в кінці роботи своє розуміння ролі б-к України в добу творення нового життя, автор ніби хоче злити цю новочасну роботу бібліотек України з пройденим уже шляхом, бо тільки при цій умові органичного звязку з минулим і можливо створити міцну бібліотечну будівлю на Україні. Через те ми вітаємо роботу Д.А. Баліки, ми певні, що його нехай і конспективна, праця вкаже отправні пункти й загальні напрямки для колективної бібліотекознавчої роботи на Україні. Майже всі думки доведеться перевіряти й доводити заново, але Д.А.Баліка дав в сінтезі те, що треба, і що ми будемо перевіряти.-

- : - : - : - : - : - : -

Козель Н.

Українознавчі видання, на які було затверджено арешт судовими установами по 1-е Січня 1913р.

/На підставі: 1/Никольский А.А.- полный справочный указатель книг,брошюр, газет и журналов, арест на которые утвержден судебными установлениями по 1-ое января 1912г.- Киев., 1912.
2/ Никольский А.А. - Дополнение К. 1913./.

1. Грінченко Б. -Як жив Український народ /коротка історія України/.Спб.1911.Тип.Имп.училища глухонѣмых. Вид. 3-тє ст.48.

2. Деде Б. -Солдатики. Малюнок із селянських розрухів. Спб.Видавництво "Боротьба" №5-6 .Тип.Т-ва "Дѣло".

3. "З неволі". -Літературний збірник. Спб. 1908.Видавництво "Запомога". Тип.Алобукова. 226ст.

4. Осадчій Т. -Борцы за землю и правду. Роман -былое из соціальной жизни на Украйнѣ. Эпоха 1881-1905гг.

К.1908. Изд. кн. маг. С.И.Иванова и К-о. Тип. П.Барского. IV + 225 + 1 нен.ст.

5.П.І. -Як збіраються і куди повертаються народні гроші. Спб.Видавництво "Праця". Тип. Тов. "Дѣло".16 ст.

6.Пісняченко-Яровий В. - Весняні хвилі. Драма на п"ять дій. К.1907 Друкарня С.А.Борисова. 83 + 1 ст.

7.Полуботок М. -Військо і народ. Спб. Видавництво "Боротьба" №5-6. Тип.Т-ва "Дѣло".

8.Постоловський А. - Поезії. Каменец - Подольск. 1909. Тип. С.-Троицькаго Братства. 35 ст.

9.Сігов І. -Що таке народня воля? Спб. Видавництво "Праця" Тип.Пастора.

10.Стасюк Микола -Автономія і розвиток продукційних сил на Украї-ні. Петербург. 1908.Видавництво "Рух" №1. Друкарня Клобукова. 31 ст.

11.Український декламатор "Досвітні Огні". Упорядковав Б.Грінчен-ко. Друге вид. Ф. Череповського і значно доповн. К.1908. Вид. Ф.Череповського. Друк. І.І.Чоколова

12.Український Декламатор "Розвага". Уложив Олекса Коваленко. Ви-дання друге доповнене. К.1908. Видання Ів.Самоненко. Друкарня С.Кульженко, Пушкінська, 4. 576 ст.

13. Український Декламатор "Розвага". Том другий. Уложив Олекса Коваленко. К.1908. Видання Ів.Самоненко. Друкар-ня Кульженко. Пушкінська, 4.

14.Черкасенко Спиридон - Хуртовина. Драма на 5 дій. К.1908. Друкар-ня 1-ої Київської Друкарської Спілки. 127 ст.

15.Шевченко Т.Г. -Кобзарь. Друге вид. Спб. 1908. Видання "Общества имени Т.Г.Шевченка для вспомоществованія нужд. Южн.Рос.учащ. в высш. учебн. завед.С.Петерб." та "Благотвор. о-ва изд. общепол. и деш. книг".Книго-печ. Шмидт, XX + 634 + 1 нен.ст. і 1 портр.

16. Шевченко Т.Г. -Кобзарь. Изд. 2-е. Спб. 1908. Изд."Общ. им. Т.Г.Шевченка" та "Благотв. общ.изд. общепол. книг". Тип.Шмидта XXXII + 612 ст.

17. Шевченко Т.Г. -Кобзарь. Изд.2-е. Спб.1908. Изд."Общ. им.Т.Г.Шевченка" та "Общ. изд.общепол. книг". Тип.Шмидта XX + 684 ст.; 3 портрета.

18. Шевченко Т.Г. -Кобзарь. Третє повне видання під ред. В.М.Доманицького з портретом і життєписом, В.П.Яковенко. Спб.1910. Тип.Ю. Эрлиха. XXIX + 600 ст.

19. Шевченко Т.Г. -Твори в двух томах. Том перший. Кобзарь. Під ред. В.Доманицького з життєписом, портретом і 58 малюнками М. Ткаченка та С.Дудіна. Спб. 1911. Видання В.Яковенка. Тип.Ю.А.Эрлих /влад. Коллинс/. XXIX + 600 ст.

Periodica.......

Українська мова.

20. "Боротьба". Київ. 1906. №№ 1,4.
21. "Вільна Україна". Спб. 1906. №№ 3,5-6.
22. "Громадська Думка". Київ. 1906. № 147.
23. "Літературно-Науковий Вістник". Київ. 1909. №№V,VI,VII, IX. 1911. № VII-VIII.
24. "Світло". Київ. 1910. №2
25. "Сніп". Харків. 1912. N 43
26. "Українська Хата". Київ. 1911. Книга за /липень-серпень/.
27. "Українська хата". Київ. 1912. /Січень/

Російська мова.

28. "Бессарабская жизнь". Кишинев. 1912. №№ 102,217.

29."Вчера и Сегодня в Крыму". Симферополь. 1910. № 10.

30."Голос Одессы". Одесса. 1910. №№ 155, 164. 1911. №№ 686-439, 705-458, 721-465. 1912. № 956.

31."Двуглавый Орел". Кiев. 1912. №№ 70, 71.

32."Дни нашей жизни". Харьков. 1912. № 9-12.

33."Друг". Кишинев. 1911 № 209. 1912. № 124, 156.

34."Друг Бессарабiи". Кишинев. 1911. №№ 7, 12, 13.

35."Друг Народа". Харьков. 1908. № 18.

36."Кiевская Искра". Кiев. 1908. № 37. /Прилож. к газетѣ "Кiевскiя Вѣсти"/.

37."Кiевскiя Вѣсти". Кiев. 1911. № 10.

38."Кiевскiя Новости". Кiев. 1906. № 311.

39."Кiевскiй Голос". Кiев. 1907. № 51.

40."Кiевское Утро". Кiев. 1906. № 65.

41."Новый Одесскiй Курьер". Одесса. 1906. № 47.

42."Общественно-Научная Библiотека". Одесса. 1906. № 3.

43."Огни". Кiев. 1910. № 204, 1911 № 3, 1912 № 15.

44."Одесскiй Листок". Одесса. 1912. №№ 210, 244.

45."Одесская Почта". Одесса. 1911. № 891.

46."Одесскiй Печатник ". Одесса. 1911. № 4.

47."Одесскiя Новости". Одесса. 1911. №№ 8579, 8585, 8599. 1912. №№ 8690, 8692, 8708, 8801, 8829, 8647, 8853.

48."Подольская Жизнь". Каменец-Под. 1909. № 3

49."Подольскiй Вѣстник". Каменец- Под. 1908. № 32.

50."Последнiя Новости". Кiев. 1908. № 472.

51."Приднѣпровскiй Край". Екатеринослав. 1909. № 3813.

52."Работник ". Кiев. 1906. №№ I, 2.

53."Русская Жизнь". Кiев. 1906. № I.

54."Свобода и Право". Кiев. 1906. № 16.

55."Срочная Вечерняя Почта". Одесса. 1912. N 214.

56."Таврычанин". Симферополь. 1908. № 82.

57."Утро". Харьков. 1911. №№ 1441, 1461.

58."Утро Одесси". Одесса. 1912. № 87.

59."Эхо Тавриды". Симферополь. 1907. № 6. від 10/XI. 1907.

60."Южная Заря". Екатеринослав. 1910. № 1139

61."Южная Мысль". Одесса. 1912. N 99.

62."Южная Народная Газета". Симферополь. 1906. № 40

63."Южная Недѣля". Кіев. 1905. № 4.

64."Южный Богатырь". Одесса. 1911. № 12.

65."Южныя Вѣдомости". Симферополь. 1908. № 25. 1911. № 200

Польська мова.

66."Dziennik Kijowski". Київ. 1911. № 294, 942.

Єврейська мова.

67."Шолом Алейхем". Одесса. 1912. № 24.

- : - : - : - : - : - : -

О.П.

З нових поступлень до Кабінету Бібліотекознавства /з 15 серпня до 28 вересня 1925 року/.

1.Малеин, А. проф. Краткий очерк иностранной библиографии. Л.1925.

2.Медынский, Е. Энциклопедия внешкольного образования. М.1925.

3.Отчет библиотеки Коммунистической Академии с 1/X 1923 по 1/X 1924. М. 1925.

4.Александров А. Библиография юношеского движения. М.1925.

5.Александров А. Литература по детней школе. М. 1925.

6.Александров А. и Балухатый С. - Политпросветработа. Систематический указатель литературы. М.1925.

7. Грищенко И.С. и Меркулов А.В. Систематический указатель русской литературы по кооперации. 1856-1924. М.1925.
8. Книжник И. Спутник начинающего читателя. Л.1925.
9. Лисовский Н.М. Библiографiя русской перiодической печати. 1703-1900. П. 1915.
10. Невский В.А. Как находить нужную книгу и как с ней работать. М.1925.
11. Програмные материалы по подготовке и повышению квалификации ликвидаторов неграмотности, библиотекарей и клубных работников. М.1925.
12. Программы лекций по НОТ. Вятка. 1925.
13. Теоретическая работа коммунистов в 1924 году / библиографические материалы/. М. 1925.
14. Херсонская Н.А. Библиотечная работа с детьми. М. 1925.
15. Янжул И.И. и Либерман Е.Г. -Что читать по научной организации труда. Л. 1925.
16. Поршнев Г.Е. Книжная торговля. М.1925
17. Реннер, Пауль. Книгопечатание как искусство. М.1925.
18. Baker, Ernst A. - The Public Library. London. 1924
19. Hortschansky, Adalbert. Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens. Leipzig. 1913.
20. Jahrbuch der Deutschen Bibliotheken. Leipzig. 1925.
21. Diez H. Das Zeitungswesen. 2-te aufl. Leipzig. 1919
22. Sayers, Berwock W.C. An Introduction to library Classification. London. 1922.
23. Schottenloher, Karl - Flugblatt und Zeitung. Berlin. 1922.